

T. C.
ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ERGENLERDE ANNE BABA TUTUMU İLE ÖZNEL İYİ OLUŞ
ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

İsa ÖZKAN

Ağustos -2014

T. C.
ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK ANABİLİM DALI

ERGENLERDE ANNE BABA TUTUMU İLE ÖZNEL İYİ OLUŞ
ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan

İsa ÖZKAN

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Tuğba SARI

Bolu-2014

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İsa ÖZKAN'a ait **“Ergenlerde Anne Baba Tutumu İle Öznel İyi Oluş Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”** adlı çalışma jürimiz tarafından Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalında **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.
(10.09.2014)

Akademik Unvan, Ad ve Soyad

İmza

Üye (Tez Danışmanı) : Yrd. Doç. Dr. Tuğba SARI

.....

Üye :Doç.Dr.Şaduman KAPUSUZÖĞLU

.....

Üye :Doç.Dr.Arzu ÖZYÜREK

.....

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Onayı

Doç. Dr. Türkan ARGON
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

ABSTRACT

A STUDY ON THE RELATION BETWEEN PARENTAL ATTITUDE AND SUBJECTIVE WELL-BEING IN ADOLESCENTS

Isa Ozkan

Master Thesis

Department of Psychological Counseling and Guidance

Thesis Advisor: Assist. Prof. Dr. Tugba SARI

August 2014, xi+79 pages

This research which aims to study the relationship between parental attitude and subjective well-being in adolescents is a qualitative research. The target population of the study has been composed of the students of secondary schools in Safranbolu District of Karabuk in 2013-2014 school year. Research sample has been formed with 659 students from randomly selected three different secondary schools. "Personal Information Form", "Parental Attitude Scale" and "Subjective Well-Being Scales for Adolescents" have been used for data collection. The analysis of the data collected in the research has been conducted with the SPSS 20.0 program. Mann-Whitney U Test and Kruskal Wallis H Test with Bonferroni correction have been used in data analysis.

As a result of the research it has been found that there is no meaningful effect of gender on subjective well-being of adolescents who perceive their parents as authoritative, careless and tolerant. However, it has been found that there is a meaningful difference between gender and the total score of life satisfaction and subjective well-being of adolescents who perceive their parents as authoritative. Life satisfaction and subjective well-being level of male adolescents have been found higher than female adolescents. A meaningful difference between parental attitude and subjective well-being level that adolescents have perceived has been found ($p>0,05$). The level of subjective well-being of adolescents who perceive their parents as democratic and tolerant is higher than that of the adolescents who perceive their parents as careless and authoritative. In the light of the foregoing findings, it has been

concluded that positive attitude and support of parents enhance the level of subjective well-being of adolescents. The results have been discussed in consideration of findings and related theoretical background.

Key Words: Adolescents, Parental Attitude, and Subjective Well-Being

ÖZET

ERGENLERDE ANNE BABA TUTUMU İLE ÖZNEL İYİ OLUŞ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

İsa ÖZKAN

Yüksek Lisans Tezi

Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Tuğba Sarı

Ağustos 2014, xi + 79 sayfa

Bu araştırma ergenlerin anne baba tutumları ile öznel iyi oluşları arasındaki ilişkinin incelenmesini amaçlayan betimsel bir çalışmadır. Araştırmanın evrenini 2013-2014 eğitim öğretim yılında Karabük İli Safranbolu ilçesinde ortaöğretimde eğitim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini rastlantısal olarak seçilen üç farklı ortaöğretim kurumuna devam eden 659 öğrenci oluşturmaktadır. Verilerin toplanmasında “Kişisel Bilgi Formu”, “Anne Baba Tutum Ölçeği” ve Ergen Öznel İyi Oluş Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen veriler bilgisayar ortamında SPSS 20.0 programı ile analiz edilmiştir. Verilerin analizinde Mann Whitney U Testi, Bonferroni düzeltmeli Kruskal Wallis H Testi kullanılmıştır.

Araştırma sonucunda, anne babasını otoriter, ihmalkâr ve hoşgörülü algılayan ergenlerin öznel iyi oluşlarının, ergenlerin cinsiyetinden anlamlı ölçüde etkilenmediği bulunmuştur. Anne babasını otoriter olarak algılayan ergenlerin yaşam doyumu ve öznel iyi oluş ölçeği toplam puanlarının, cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir. Anne babasını otoriter algılayan erkek ergenlerin yaşam doyumu ve öznel iyi oluşlarının, kız ergenlere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Ergenlerin algıladıkları anne baba tutumları ile öznel iyi oluş düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır ($p<0,05$). Anne babasını demokratik ve hoşgörülü olarak algılayan ergenlerin öznel iyi oluşları anne babasını ihmalkâr ve otoriter olarak algılayan ergenlerden daha yüksek bulunmuştur. Bu bulgular ışığında, anne babanın

olumlu tutum ve desteğinin ergenlerin öznel iyi oluşlarını yükselttiği sonucuna varılmıştır. Sonuçlar elde edilen bulgular ve literatür bilgileri ışığında tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ergen, anne baba tutumu, öznel iyi oluş.

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum, “Ergenlerde Anne Baba Tutumları ile Öznel İyi Oluş Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” başlıklı çalışmanın yazılmasında, bilimsel ve etik kurallara uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda aitta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin tamamının ya da bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitede bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

....../....../20..

İsa ÖZKAN

TEŞEKKÜR

Uzun bir aradan sonra başlamış olduğum yüksek lisans eğitimi ders dönemi, tez konusunun belirlenmesi, araştırmanın yapılması ve raporun yazılması sürecinde göstermiş olduğu güler yüzlü, yapıcı ve cesaretlendirici tutumları için değerli danışmanım sayın Yrd. Doç. Dr. Tuğba SARI 'ya gönülden teşekkürlerimi sunarım.

Tez süresince öneri ve eleştirileri ile çalışmama katkı sağlayan Doç. Dr. Şaduman KAPUSUZOĞLU ve Doç. Dr. Arzu ÖZYÜREK' e sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Yüksek lisans eğitimim süresince, ders aldığım bu günlere gelmemde katkısı olan değerli hocalarıma teşekkür ederim. Araştırmanın yapılması ve tezin hazırlanması sürecinde kolaylık sağlayan Milli Eğitim camiasına, araştırma yaptığım okul çalışanlarına ve her zaman desteklerini esirgemeyen mesai arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Hayatım boyunca maddi manevi her zaman bana destek olan annem, babam ve abilerime çok teşekkür ederim.

Hayatıma girdiği günden bu yana iyi kötü her anında yanımda olan, ümidimi kaybettiğim her anda beni cesaretlendiren, sevgi ve güç kaynağım biricik eşim Tülay ÖZKAN'a ve hayatta yaşanacak en güzel zevki babalık duygusunu bana yaşatan oğlum Emirhan Bilge'ye ve minik kızım Eslem Zümra'ya bu süreçte varlıkları ile sıkıntıları ve stresleri bana unutturdıkları için teşekkür ederim.

.../.../ 2014

İsa ÖZKAN

İÇİNDEKİLER

ABSTRACT.....	iv
ÖZET	ii
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar DİZİNİ	x
BÖLÜM I.....	1
1.Giriş.....	1
1.1.Problem	5
1.2. Araştırmanın Amacı	5
1.3.Alt Amaçlar	5
1.4. Araştırmanın Önemi	5
1.5.Sınırlılıklar.....	6
1.6. Tanımlar	7
BÖLÜM II	8
2. Kuramsal Açıklamalar	8
2.1. Ergenlik Dönemi ve Gelişimsel Özellikler	8
2.1.2.Ergenlik döneminde bilişsel gelişim	10
2.1.3. Ergenlik döneminde sosyal gelişim.....	11
2.1.4. Ergenlik döneminde duygusal gelişim.....	13
2.2. Anne Baba Ergen İlişkisi.....	13
2.3. Anne Baba Tutumları	15
2.3.1. Anne baba tutumlarına ilişkin modeller.....	15
2.3.2. Yaygın anne baba tutumları.....	19
2.3.3. Anne baba tutumlarını etkileyen faktörler.....	22

2.4. İyi Oluş	23
2.5. Öznel İyi Oluş ile İlgili Kuramsal Yaklaşımlar.....	26
2.5.1. Erek kuramı	26
2.5.2. Etkinlik ve akış kuramı	27
2.5.3. Tavandan tabana- tabandan tavana kuramı	28
2.5.4. Uyum kuramı	29
2.5.5. Yargı kuramları	30
2.5.6. Psikolojik iyi oluş kuramı.....	31
2.6. Öznel İyi Oluşu Etkileyen Faktörler	32
2.6.1. Yaş ve cinsiyet.....	32
2.6.2. Gelir	33
2.6.3. Kişilik.....	33
2.6.4. Kültür	34
2.6.5. Sosyal İlişki	35
2.6.6. Anne Baba Tutumları	36
2.7. İlgili Araştırmalar	37
BÖLÜM III	43
3.Yöntem	43
3.1. Araştırma Modeli	43
3.2. Evren ve Örneklem.....	43
3.3. Verilerin Toplanması.....	44
3.4. Veri Toplama Araçları.....	44
3.5. Verilerin Analizi.....	48
BÖLÜM IV	49
4. Bulgular	49

4.1. Anne Babasını Demokratik Olarak Algılayan Ergenlerin Öznel İyi Oluşlarının Cinsiyete Göre İncelenmesi.....	49
4.2. Anne Babasını İhmalkâr Olarak Algılayan Ergenlerin Öznel İyi Oluşlarının Cinsiyete Göre İncelenmesi.....	50
4.3. Anne Babasını Otoriter Olarak Algılayan Ergenlerin Öznel İyi Oluşlarının Cinsiyete Göre İncelenmesi.....	51
4.4. Anne Babasını Hoşgörülü Olarak Algılayan Ergenlerin Öznel İyi Oluşlarının Cinsiyete Göre İncelenmesi.....	52
4.5. Ergenlerin Algıladıkları Anne-Baba Tutumları ile Öznel İyi Oluşları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.....	53
BÖLÜM V	55
5.Tartışma ve Yorum.....	55
5.1. Anne Babasını Demokratik, İhmalkâr, Otoriter ve Hoşgörülü Algılayan Ergenlerin Öznel İyi Oluşlarının Cinsiyete Göre İncelenmesine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu.....	55
5.5. Ergenlerin Algıladıkları Anne-Baba Tutumları ile Öznel İyi Oluşları Arasındaki İlişkinin İncelenmesine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu	59
BÖLÜM VI.....	63
6.Sonuç ve Öneriler.....	63
KAYNAKÇA	66
EKLER.....	78
EK 1 Kişisel Bilgi Formu.....	78
EK 2 Anne Baba Tutum Ölçeği Örnek Maddeler.....	79
EK 3 Ergen Öznel İyi Oluş Ölçeği Örnek Maddeler.....	80

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1: Baumrind'in Anne-Baba Tutumuna İlişkin Sınıflaması	17
Tablo 2: Maccobay ve Martin'in İki Boyutlu Bakış Açısı Model	18
Tablo 3: Araştırma katılımcılarının cinsiyet değişkenlere göre dağılımı.....	44
Tablo 4: Anne babasını demokratik olarak algılayan ergenlerin öznel iyi oluşlarının cinsiyete göre Mann-Whitney U testi sonuçları.....	49
Tablo 5: Anne Babasını İhmalkar Olarak Algılayan Ergenlerin Öznel İyi Oluşlarının Cinsiyete Göre Mann-Whitney U testi sonuçları.....	50
Tablo 6: Anne Babasını Otoriter Olarak Algılayan Ergenlerin Öznel İyi Oluşlarının Cinsiyete Göre Mann-Whitney U testi sonuçları.....	51
Tablo 7: Anne Babasını Hoşgörülü Olarak Algılayan Ergenlerin Öznel İyi Oluşlarının Cinsiyete Göre Mann-Whitney U testi sonuçları.....	52
Tablo 8: Ergenlerin Algıladıkları Anne-Baba Tutumları ile Öznel İyi Oluşları Kruskal-Wallis H testi analiz sonuçları.....	53

BÖLÜM I

1.Giriş

Psikoloji biliminin çatısı altındaki en yeni yaklaşımlarından biri pozitif psikoloji yaklaşımıdır. 20. yy başlarında psikolojinin üç temel işlevinin bulunduğu görülmektedir; zihinsel rahatsızlıkları iyi etmek, bireylerin hayatlarını daha dolu ve mutlu geçirmelerini sağlamak, ayrıca yeteneklerinin güçlü taraflarını görmelerine yardımcı olmak. Bu yüzyılın ortalarına doğru, dünya üzerinde savaşların neden olduğu olumsuz yaşam şartlarından dolayı psikolojinin, insanların hayatlarını dolu dolu, mutlu geçirmeleri ve yeteneklerinin farkına varmaları işlevleri unutulmuş zihinsel rahatsızlıklarının tedavisi işlevi üzerine yoğunlaşmıştır. Bu dönemde yapılan çalışmalar, hastalık üzerine odaklanmıştır. Psikoloji adeta insanları sağlıklı ve sağlıklı olarak gruplandıran bir alan haline gelmiştir. İşte bu noktada pozitif psikoloji, bireylerin sadece rahatsızlıkları ve olumsuzlukları üzerine değil daha iyi ve mutlu yaşaması için güçlü yönlerine odaklanarak ve kişinin potansiyelini en üst düzeyde kullanması gerektiğini vurgulayarak psikolojinin unutulmaya yüz tutmuş diğer iki işlevini ortaya çıkarmıştır. Pozitif psikoloji akımı, ruh sağlığı ile ilgili sorunları yok saymamakla beraber, insanların olumlu ve güçlü özelliklerine odaklanmayı görev olarak benimsemiştir. Bu bağlamda, mutluluk, iyimserlik, umut, psikolojik dayanıklılık, psikolojik iyi oluş, yaşam kalitesi, yaşamın anlamı, travma sonrası gelişim, duygular, affedicilik, yaşam amaçları belirleme, pozitif yaşlanma, empati, minnettarlık, özgecilik, aşk ve benzeri pek çok konu pozitif psikolojinin araştırma konularını oluşturmaktadır (Diener, 1984; Seligman ve Csikszentmihalyi, 2000; Carruthers ve Hood, 2004; Çelik, 2008; İşleroğlu, 2012; Hefferon ve Boniwell, 2014).

Pozitif psikolojinin araştırma konuları içerisinde yer alan “İyi yaşam nedir?”, “Mutluluk nedir?” ve “İyilik hâli nedir?” soruları insanlık tarihi boyunca cevabı aranan sorular olmuştur. Bu konuda başta felsefeciler olmak üzere, teologlar, psikologlar ve daha pek çok bilim dalından araştırmacılar ilk çağlardan itibaren sayısız görüş ve tezler

ortaya koymuşlardır (Hefferon ve Boniwell, 2014). Csikszentmihalyi (2005), mutluluğun şans eseri ya da tesadüf sonucu ve dış olaylara bağlı olarak ortaya çıkmadığını, bunun tersine bireylerin olayları nasıl yorumladığına bağlı olarak ortaya çıktığını savunmuştur. Kendi içsel yaşantılarını denetlemeyi öğrenen insanların, yaşamlarının niteliğini belirleyebileceğini ve mutluluğa yaklaşabileceğini ifade etmiştir. Sokrates'e göre; erdemli olmak, mutlu olmak demektir. Erdemli olmak ise bilgiye bağlıdır. Doğru bilgi, insanı doğru eyleme götürür. Myers (1995), bütün insanların doğaları gereği mutlu olmak istediklerini ifade etmiş ve mutluluğun, insanın kendi doğasını ve kendi potansiyelini gerçekleştirmesinden kaynaklandığını savunmuştur. Mutluluk, bütün insani istek ve arzuların nihai amacı ve insanın varoluşunun en yüksek hedefi, yaşamın çoğu alanında iyi oluşun gelişmesine yardımcı olan psikolojik bir güç, ve neşe kaynağı olarak tanımlanmaktadır (Diener, Diener ve Tamir, 2004).

İnsan hayatı için oldukça önemli bir yere sahip mutluluk konusu, psikolojide, “öznel iyi oluş” kavramıyla ifade edilir. Literatürde, öznel iyi oluş ile ilgili çeşitli tanımlar mevcuttur. Hybron (2000), öznel iyi oluşu kişilerin olumsuz duyguları çok az yaşamaları, olumlu duyguları sıklıkla yaşamaları ve yaşamlarından da yüksek düzeyde doyum almalarını içeren bir kavram olarak tanımlamıştır. Deiner (1984), öznel iyi oluşu, bireyin yaşamını değerlendirmesi ve yaşamı ile ilgili hüküm bildirmesi ve bilişsel ve duygusal bileşenlerden oluşan doyumun öznel hâli ve olumlu ruh sağlığı olarak tanımlamaktadır. Öznel iyi oluş, tek boyut olan bir yapı olmayıp üç önemli ögesi vardır. Bunlar; olumlu duygulanım, olumsuz duygulanım ve yaşam doyumudur. Olumlu duygulanım, güven, ilgi, ümit, heyecan, gurur, neşe gibi duyguları içerir. Olumsuz duygulanım ise öfke, nefret, suçluluk, üzüntü gibi olumsuz duyguları belirten öznel stresi ve doyumsuzluğu içerir. Yaşam doyumunu boyutu, öznel iyi oluşun bilişsel bileşeni olup bireyin çeşitli yaşam alanlarındaki doyumuna ilişkin değerlendirmelerini yansıtır. Kişi haz veren yaşantıları daha çok deneyimliyor ve haz vermeyen yaşantıları daha az deneyimliyorsa, yüksek öznel iyi oluşa sahip anlamına gelmektedir. Sonuçta öznel iyi oluşu, bireyin yaşamını bilişsel ve duygusal açıdan öznel olarak değerlendirmesi olarak tanımlamak mümkündür (Myers ve Deiner 1995, aktaran: Eryılmaz, 2009:976).

Öznel iyi oluş konusu çocuklar, yetişkinler ve yaşlılar için olduğu gibi, ergenler için de yaşamı sağlıklı bir şekilde geçirmek adına önem arz etmektedir (Tkach ve Lyubomirsky, 2006). Ergenlik çocukluğa veda, yetişkinliğe ilk adımın atıldığı ve dikkatlerin yoğunlaştığı adeta bir geçişler dönemidir. Bu dönemde ergende biyolojik, psikolojik, zihinsel ve sosyal değişimler yaşanır. Dönemin özelliği olarak yaşanan bu değişimler, ergende bazı sorunların ortaya çıkmasına neden olabilir. Hem bu dönemde yaşanan geçişlerin hem de yaşanan sorunların başarılı bir şekilde atlatılması, ergenin çevresiyle olumlu ilişkiler kurabilmesi ve olumlu bir kişilik geliştirebilmesinin yansımaları hayat boyu devam edecektir. Ergenlik döneminde yaşanan bu olumlu ve olumsuz geçişlerin sorunsuz atlatılabilmesi, ergenlerin öznel iyi oluşları açısından önem arz etmektedir. Bu noktada sorunların çözümleri bazen çocukluk dönemi ile ilgili olabilmektedir. Çocukluk döneminde anne-babalarla olan ilişkiler ve akran ilişkileri, ergenlik döneminde önemli rol oynamaktadır (Eken, 2010)

Ergenlik döneminde ergenler, ailelerinden psikolojik açıdan bağımsızlaşarak özerk gelişimlerini sürdürürlerken, aynı zamanda anne ve babalarıyla bağlantılı olmayı da sürdürmektedirler. Ergenlerin özerkliklerinin ve sosyalleşmelerinin desteklenmesi için ebeveynlerin benimsedikleri ana-babalık tutumları çocukluk döneminde olduğu gibi ergenlik döneminde de önem arz etmektedir (Damarlı, 2006).

Çocuk yetiştirme tutumu çok genel anlamda, çocuğa yöneltilen tutumların, davranışların ve beklentilerin bütünü olarak tanımlanmaktadır (Darling ve Steinberg, 1993). Çocuk yetiştirme tutumlarına ilişkin Baumrind'in (1972) otoriter (authoritarian), demokratik (authoritative) ve izin verici (permissive) olmak üzere ileri sürdüğü üç temel anne-baba tutumu, bu alanda yapılan çalışmalara temel oluşturmuştur. Maccoby ve Martin (1983) ise, Baumrind'den farklı olarak anne-baba tutumunu duyarlılık (responsiveness) ve talepkarlık/denetleme (demandingness/control) olmak üzere iki boyut açısından ele almışlar ve bu iki boyutun kesiştiği noktada dört tür anne-baba tutumu tanımlamışlardır. Bunlar; otoriter, demokratik, izin verici- hoşgörülü ve izin verici-ihmalkâr anne-baba tutumlarıdır. Maccoby ve Martin, Baumrind'in çalışmalarında sınıflandırdıkları "izin verici" anne-baba tutumunu ikiye ayırmışlardır. Demokratik anne-babalar hem denetleme/talepte hem de kabul/ilgide yüksektirler.

Otoriter anne-babalar ise denetleme/talepte yüksek, kabul/ilgide düşüktürler. Otoriter ve demokratik anne-babaların çocuklarının gelişimindeki farklılıklar anne-babanın ilgisindeki farklılıklardan kaynaklanmaktadır (Yılmaz, 2000).

Literatür incelendiğinde, ergen öznel iyi oluşu üzerinde anne baba tutumlarının önemli etkisinin olduğu görülmektedir. Rask, Kurki ve Paavlianien (2003) çalışmalarında aile içerisinde açık iletişimin ve karşılıklı duygusal yakınlığın olması, ergenin kendisini aileden yalıtılmış hissetmemesi ve etkileşimde güvenin olması durumunda, ergen öznel iyi oluşunun arttığını bulmuşlardır. Joronen ve Kurki (2005)'nin çalışmasına göre, ergen öznel iyi oluş üzerinde etkili olan aile ile ilgili altı faktör bulunmaktadır. Bunlar; güvenli ev ortamı, sevgi atmosferi, açık iletişim, aile üyesinin aileye ait olma, dışsal ilişkiler ve aile içerisinde kişisel önem duygusunu hissetmesi anılan faktörlerdendir. Park (2004)'ın çalışmasına göre, ergen öznel iyi oluşunu etkileyen dört önemli faktör bulunmaktadır. Bunlar; destekleyici anne-babaya sahip olmak, zor işlerin üstesinden gelme, olumlu yaşam olayları ve önemli bireylerle gerçekleştirilen ilişkiden yüksek düzeyde doyum almaktır (Eryılmaz, 2009).

Ergen öznel iyi oluşun ele alındığı boyutlar dikkate alındığında, aile ile ilişkilerde doyumun önemli bir faktör olduğu görülmektedir (Joronen ve Kurki, 2005). Aile faktörünün yanında arkadaşlarla ilişkilerde doyum, okul yaşamından doyum, kişinin kendisinden memnun olma durumu ve yaşadığı yerden doyum alması gibi boyutların da ergen öznel iyi oluşunun değerlendirilmesinde ele alındığı görülmektedir (Heubner, Suldo, Valois ve Darne, 2004). Ergenlerin öznel iyi oluşunun boyutlarından olan aile faktörünün ergen öznel iyi oluşu üzerindeki etkisi, anlamlı gözükmektedir. Her bireyin kesin isteği, sağlıklı ve mutlu bir yaşam geçirmektir. Aile içerisindeki bireylerin mutlu olmaları, hem aile sistemi hem de toplum için önemlidir (Rask, Kurki ve Paavlianien, 2003). Bu nedenle ergenlerin öznel iyi oluşunu etkileyen anne baba tutumlarını bilmek önem arz etmektedir.

1.1.Problem

Araştırmanın ana problemi, ergenlerde cinsiyetin ve algılanan anne-baba tutumlarının öznel iyi oluşu yordayıp yordamadığını incelemektir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı ergenlerin anne baba tutumları ve öznel iyi oluşları arasındaki ilişkinin incelenmesi ve öznel iyi oluş düzeylerinin cinsiyet değişkeni açısından incelenmesidir.

1.3.Alt Amaçlar

1. Anne babasını demokratik olarak algılayan ergenlerin öznel iyi oluşları cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
2. Anne babasını ihmalkar olarak algılayan ergenlerin öznel iyi oluşları cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
3. Anne babasını otoriter olarak algılayan ergenlerin öznel iyi oluşları cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
4. Anne babasını hoşgörülü olarak algılayan ergenlerin öznel iyi oluşları cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
5. Ergenlerin Algıladıkları Anne-Baba Tutumları ile Öznel İyi Oluşları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

1.4. Araştırmanın Önemi

Sağlıklı bir toplum yaratmanın yolu bireylere sağlıklı bir yaşam tarzı bilincinin kazandırılmasıyla mümkündür. Toplumların gelişip ilerlemesi de sağlıklı ve mutlu

bireyler yetiştirilmesine bağlıdır. Özellikle ergenlik dönemi, fiziksel ve duygusal değişikliklerin yoğun olarak yaşandığı bir dönemdir. Ergenler bu süreçte, çevrelerine uyumlarını zorlaştıran olumlu ve olumsuz stres kaynaklarıyla karşı karşıyadırlar. Bu değişiklikler, ergenlerin gelişimlerine yardımcı olabilirken aynı zamanda uyum problemlerinin de ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Bu olumsuz davranışlar, ergenlerin gelecekteki rollerini ve sorumluluklarını yerlerine getirmelerinde sorunlar yaşamalarına neden olmaktadır (McKnight , Huebner ve Suldo, 2002). Öznel iyi oluş, ergenlerin ruh sağlıklarının izlenmesinde, değerlendirilmesinde ve tedavisinde önemli bir ölçüt olarak ele alınmaktadır (Vaillant, 2003).

Öznel iyi oluş konusu çocuklar, yetişkinler ve yaşlılar için olduğu gibi, ergenler için de yaşamı sağlıklı bir şekilde geçirmek adına önemlidir. Bireylerin öznel iyi oluşlarını etkileyen önemli faktörlerden biri, bireylerin aileleriyle kurmuş oldukları ilişkileridir. Ergenin ruh sağlığı üzerinde ailenin önemli bir etkisi vardır. İlgili literatür incelendiğinde ergenlik, anne baba tutumları ve öznel iyi oluş konularında çalışmaların olduğu, fakat ergenlerin anne baba tutumları ile öznel iyi oluşları arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Bu nedenle, bu araştırmanın amacı Türkiye’de bu alandaki boşluğu doldurmak ve ileride oluşturulabilecek çalışmalara zemin hazırlamaktır. Araştırma sonucunda ayrıca, elde edilen bulgular ve literatür bilgileri ışığında ergenlerin iyi oluş düzeylerini artırmak amaçlı yapılacak uygulamalara rehberlik edecek öneriler geliştirmek amaçlanmıştır.

1.5.Sınırlılıklar

1. Araştırma 2013-2014 eğitim-öğretim yılında Karabük ili Safranbolu ilçe merkezinde Anadolu Liselerinde okuyan ortaöğretim öğrencileri ile sınırlıdır.
2. Ergenlerin anne baba tutumlarını algılama durumları, araştırmada kullanılan “Anne Baba Tutum Ölçeği”nin ölçtüğü özelliklerle sınırlıdır.
3. Ergenlerin öznel iyi oluş düzeylerine ait bilgiler, araştırmada kullanılan “Ergen Öznel İyi Oluş Ölçeği”nin ölçtüğü özelliklerle sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Ergenlik: Çocukluktan çıkılıp yetişkinlik dönemine adım atılan geçiş dönemidir.

Aile: Toplumun en küçük birimi olarak kabul edilir.

Tutum: Yaşantı ve deneyimler sonucu oluşan ilgili olduğu nesne ve durumlara karşı bireyin davranışları üzerinde yönlendirici etkiye sahip ruhsal ve sinirsel yönden hazır olma durumudur.

Anne Baba Tutumu: Çocuğa yöneltilen tutumların, davranışların ve beklentilerin bütünüdür.

Öznel iyi Oluş: Bireyin kendisini bilişsel ve duygusal açıdan değerlendirmesi ve bu değerlendirmenin sonucunda ortaya çıkan olumlu olumsuz duygulanım ve yaşam doyumudur.

BÖLÜM II

2. Kuramsal Açıklamalar

Bu bölümde; ergenlik dönemi, anne baba ergen ilişkisi, anne baba tutumları ve öznel iyi oluş hakkında alan yazında yer alan güncel bilgilere yer verilmiş ve konuyla ilgili çalışmalar özetlenmiştir.

2.1. Ergenlik Dönemi ve Gelişimsel Özellikler

Ergenlik insan gelişiminin en hızlı dönemlerinden biridir. Ergenlik ile ilgili psikologlar, antropologlar, filozoflar, anne babalar ve ergenlerin kendileri çok eskilerden beri çeşitli tanımlar yapmışlardır (Gander ve Gardiner, 2010). Aristo, bu dönemi; “Gençler kişilik olarak arzularına kapılmaya ve bunları eyleme dökmeye hazırdırlar, bedeninin arzuları içinde en çok kapıldıkları cinsel arzulardır. Çok değişkendirler, arzuları ateşli olduğu kadar geçicidir... Sevgi olsun, nefret olsun her şeyde aşırıya kaçarlardır...” diyerek tanımlamıştır. Modern ergenlik psikolojisinin babası kabul edilen G. Stanly Hall, ergenliği “fırtına ve stres” zamanı olarak tanımlamıştır (Hall, 1904). Blos (1962), “Psikoseksüel gelişimin dört evresinin sonuncusu olarak tanımlamıştır (aktaran: Gander ve Gardiner, 2010: 438).

Sieg (1971), ergenliği “insanda, bireyin yetiştikine özgü ayrıcalıklarının kendisine verilmediğini hissettiği zaman başlayan ve yetişkinin tüm gücü ve toplumsal konumu toplum tarafından bireye verildiği zaman sona eren gelişim dönemi” olarak tanımlamıştır (aktaran: Gander ve Gardiner, 2010: 438). Döğücü (2004)’ e göre ergenlik dönemi “bedensel, cinsel, sosyal ve psikolojik olarak belirgin değişikliklerin olduğu bir dönemdir. Bu dönemde, hızlı büyüme, cinsel dürtü artışı, benliğin henüz tam olgunlaşmamış olması ve bireyin toplumsal yerinin kesinleşmemesi, aileye bağlılığın yanı sıra bağımsızlık ihtiyacının artışı gibi durumların yaşanması nedeniyle bu dönem sorunlu ve fırtınalı bir dönem” olarak ifade edilmektedir (Dinçer, 2008).

Santrock (2005), ergenliği genel anlamıyla “özerklik ihtiyacının ön plana çıktığı, aile ve akran ilişkilerinde önemli değişimlerin yaşandığı kritik bir gelişim dönemidir” diye tanımlamıştır. Kulaksızoğlu (2011), ergenliği çocuklukla yetişkinlik arasında kalan bir “ara dönem” olarak değerlendirmekte ve belirli yaşlarla sınırlanamayacak bir hayat dönemi olduğunu belirtmektedir.

Amerikan Psikiyatri Birliği tarafından yayınlanan psikiyatri sözlüğünde ergenlik “fiziksel ve duygusal süreçlerin yol açtığı cinsel ve psiko-sosyal olgunlaşma ile başlayan ve bireyin bağımsızlığını ve sosyal üretkenliğini kazandığı çok belirli olmayan bir zamanda sona eren hızlı fiziksel, psikolojik ve sosyal değişimlerin yaşandığı kronolojik bir dönem şeklinde tanımlanmaktadır.

Alan yazına bakıldığında ergenliğin başlangıç ve bitiş yaşı ile ilgili açık tanımlamalar yapılamadığı görölmektedir. Bu dönemin, içinde bunalım dönemlerini de barındıran hızlı değişimlerin ve geçişlerin yaşandığı bir gelişim evresi olduğu görölmektedir. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ergenlerde fiziksel, psikolojik ve toplumsal değişimlerin yaşandığını belirterek bu dönemi üç boyutta ele almıştır (WHO, 2005).

Ergenlik başlı başına bir gelişim dönemi olarak ele alınmaktadır. Bu nedenle, erken çocukluk ve çocukluk yıllarında ele alınan gelişim özellikleri ergenliğe özgü farklılıklar göstermektedir. Ergenlikte gözlenen gelişimsel özellikler fiziksel, bilişsel, sosyal ve duygusal gelişim olarak incelenebilir.

2.1.1.Ergenlik döneminde fiziksel gelişim

Çocukluğun sonu ile ergenliğin başlangıcı arasında gecen kısa süre “erinlik” olarak bilinir. Doğum öncesi ve bebeklik döneminden sonra büyüme ve gelişimin en hızlı olduğu dönemdir (Gander ve Gardiner, 2010). Erinlikte dikkat çeken değişiklikler boy ve kilo artışı ile birlikte cinsel olgunluğa ulaşmadır (Aydın, 2005). Erkekler ve kızlar için fiziksel gelişim farklı zamanlarda başlamakta olup büyüme kızlarda erkeklere

oranla ortalama 2 yıl önceden başlamakta ve süreç erkeklerden önce tamamlanmaktadır. Ergenlik döneminde erkekler bir yıl içerisinde 10-11 cm uzarken; kızlar 8 cm uzamaktadırlar (Siyez, 2012). Ağırlık artışı da boy artışına benzer bir seyir göstermektedir. Ergenliğin başlamasıyla, kız ve erkek ergenlerin kilosunda artış görülmektedir. Erinlikte kızların kilosu erkeklerden fazladır ancak orta ve son ergenlikte, erkekler kızlardan daha ağır olmaktadır (Aydın, 2005).

Ergenlik döneminde hızlı boy ve kilo artışına cinsel olgunlaşma süreci eşlik etmektedir. Bu süreç üreme organlarının gelişimi ile ilgili birincil cinsiyet özellikleri ve cinsel olgunlaşmayı gösteren ama üreme organları ile direkt ilişkili olmayan fizyolojik özellikleri gösteren ikincil cinsiyet özelliklerini kapsamaktadır (Siyez, 2012). Kulaksızoğlu (2011), birincil cinsiyet özelliklerini esas cinsel gelişmeler, ikincil cinsiyet özelliklerini de ilave cinsel gelişmeler olarak nitelemektedir. Birincil cinsiyet özellikleri kızlarda overler, fallop tüpleri, uterus ve vajina; erkeklerde testis, penis, testis torbası ve prostat bezidir. İkincil cinsiyet özellikleri ise, kızlarda meme gelişimi, pubik kıllanma, adet görme, koltuk altı kıllanma; erkeklerde testislerin ve testis torbasının büyümesi, pubik kıllanma penis ve prostat bezinin büyümesi, sesin kalınlaşması, boşalma, yüz ve koltuk altı kıllanmadır (Siyez, 2012; Kulaksızoğlu, 2011).

2.1.2.Ergenlik döneminde bilişsel gelişim

Ergenleri çocuklardan sadece bedensel büyüme ile ayırt etme doğru bir tutum değildir. Düşünme becerileri ve süreçleri, ergenleri çocuklardan ayırt eden önemli özelliklerdendir (Siyez, 2012). Bedensel ve cinsel değişimlerle beraber ergenlerin zihinsel yeteneklerinde de değişimler yaşanmaktadır. Ergenler daha geniş kapsamlı bir bakış açısı geliştirirler. Geleceğe yönelik soyut düşünceler oluşur, idealistlik artar, cinsellik, ahlak, din gibi konularla ilgili kendilerine özgü değer yargıları gelişir (Gander ve Gardiner, 2010).

Ergenlerin bilişsel özellikleri ile ilgili çeşitli çalışmalar yapılmasına rağmen bu alanda en kapsamlı bilgiyi veren kuramcı Jean Piaget'tir. Ona göre ergenlerin düşünce yapısı çocukların düşünce yapısına göre farklılık göstermektedir (Aydın, 2005). Piaget

bu farklılıktan yola çıkarak bilişsel gelişim evrelerini şu şeklide oluşturmuştur (Siyez, 2012):

- a) Duyusal-Motor Evre (0-2 yaş),
- b)İşlem Öncesi dönem (2-7 yaş),
- c) Somut işlemler dönemi (7-11 yaş)
- d) Soyu işlemler dönemi (11 yaş ve üzeri)

Bu dört dönemin her aşaması, kendinden önce ve sonraki aşamadan farklılık gösterir. Bir aşamadaki zihinsel özellikleri bırakıp bir diğer aşamaya geçmek mümkün değildir. Çocuğun zihinsel olarak olgunlaşabilmesi için her aşamada belli zamana ihtiyacı vardır (Sprinthall ve Sprinthall, 1977, aktaran: Kulaksızoğlu, 2011:137). Özellikle soyut işlemler döneminde ergen düşüncesi çocuk düşüncesine göre farklılaşır ve kavramlar ve simgeler yardımıyla soyut düşünme yeteneği gelişmeye başlar. Deney ve gözlemler yardımıyla algılama gereksinimi duymadan uslamlama ve genellemeler yapabilir hale gelir (Bakırcıoğlu, 2011).

Bilişsel gelişim ve dil gelişimi, genel olarak birlikte ele alınmaktadır. Ergenlerde bilişsel gelişimde dil kullanımı önemli bir konuma sahiptir. Ergenlerin dil kullanımında önemli gelişmeler bu dönemde gözlenir. Ergenlerin kelimeleri anlama, gramer kurallarını tam olarak kavrama, mecaz anlamı kavrama, mizah ve içerdiği anlamı kavramı ve yazma becerileri bu dönemde büyük bir gelişme göstermektedir (Aydın, 2005).

2.1.3. Ergenlik döneminde sosyal gelişim

Doğumundan itibaren, çocukların yaşı ilerledikçe sosyal ve psikolojik ihtiyaçları ortaya çıkmaktadır. Sosyal bir varlık olan insan diğer insanlarla birlikte yaşama ve uyum içinde olma ihtiyacı içerisindeyler. Sosyal gelişme, kişinin hayatını sürdürdüğü toplum içerisinde kabul edilebilir biçimde davranmayı öğrenme sürecidir

(Staton, 1962, aktaran: Kulaksızoğlu, 2011:82). Ergen gelişiminin sosyal alandaki süreçleri, aile ilişkileri, akran ilişkileri, benlik, kişilik oluşumu, cinsiyet rollerinin kazanılması, ahlak değerleri, kültür ve okul ortamı gibi konularını yani ergenin yaşam içerisindeki tüm deneyimlerini kapsamaktadır (Aydın, 2005). Bu yaşam deneyimleri içerisinde aile ilişkileri ve akran ilişkileri, ergenlerin sosyal gelişimlerini etkileyen faktörlerin en önemlileridir.

Çocukça alışkanlık ve davranışlar, ergenlik döneminde yerini daha olgun davranışlara bırakmaktadır. Bu olgunluğa ulaşmada bu döneme hazır olma büyük önem arz etmektedir. Bu dönemde ailenin etkisi çok önemlidir. Aile ortamında sevgi, saygı gören ve gelişimleri desteklenen ergenler sosyalleşmeyi daha başarılı gerçekleştirmektedirler (Yavuzer, 1996).

Ergenlik, psikolojik bağımsızlık istek ve çabasının güçlü bir biçimde öne çıktığı bir dönemdir. Bu dönemde ergen evden çıkarak çevreye özellikle de arkadaş grubuna yönelmektedir (Bakırcıoğlu, 2011). Özellikle yedi yaşından itibaren akranların çocuk üzerindeki etkisi hissedilmeye başlanmakta ve ergenlik döneminde arkadaşlara verilen önem artmaktadır. Bu süreçte kız ve erkekler bedensel değişimlerini tartışabilecekleri duygusal durumlarını paylaşabilecekleri arkadaşlara ihtiyaç duyarlar. Bu arkadaşlık anne baba ile kurulan ilişkiden farklıdır. Anne baba ile otoriteye dayalı bir ilişki varken akranlarla eşitlikçi bir ilişki görülmektedir. Bu durum da ergenlerde eşitlikçi ilişki kurmayı, güvenli davranış göstermeyi, kendi düşüncelerini ifade etmeyi, başkalarının fikirlerine hoşgörü göstermeyi sağlamaktadır (Kulaksızoğlu, 2011).

Ergenlik dönemi, ergen için farklı sorunların yaşandığı bir dönem olarak ele alınabilir. Bu dönemde ergen için kişilik gelişimi, okul deneyimleri, meslek seçimi, ergenlik sorunları gibi konular önemli yer tutar. Yetişkinliğe geçiş öncesinde toplumsal beklentiler ve beklentilere cevap verme/verememe durumu ergenin toplumsal gelişiminde önemli bir konumda bulunmaktadır (Gander ve Gardiner, 2010).

2.1.4. Ergenlik döneminde duygusal gelişim

Duygusal ve sosyal yapının şekillenip yetişkin kimliğinin oluştuğu ergenlik döneminde, çocukluk dönemine göre duygu yoğunluğu farklılık göstermektedir. Çocuklar yaşadığı öfke, kızgınlık ve mutluluk duygularını anında ifade ederlerken ergenler duygularını gizleme eğilimindedirler (Kulaksızoğlu, 2011). Ergenlik döneminde hormonal ve biyolojik değişikliklerin etkisiyle duyguların yoğunluğu artar ve duyguların ifadesinde değişiklikler görülür. Ergenler öfke ve kızgınlıkla ilgili duygularını el kol hareketleri, bağırma, yüz ifadesi gibi sözel ve sözsüz davranışlarla dışa vururken, heyecan, sevgi ve karşı cinse yönelik duygularını şiir yazma, öykü yazma ve hatıra defteri ile yansıtmaktadırlar (Siyez, 2012).

Hurllock (1987)'a göre ergenliğin başlangıcındaki büyümenin hızlı olması ergenlerin duygularında, davranışlarında ve tutumlarında farklılıklar oluşmasına neden olmaktadır. Bunlar; duyguların yoğunluğunda artış, duygularda istikrarsızlık, aşık olma, mahcubiyet ve çekingenlik, tedirginlik ve huzursuzluk, yalnız kalma istediği, çabuk heyecanlanma ve çalışmaya karşı isteksizlik olarak sıralanabilir (Kulaksızoğlu, 2011).

Ergenlerin olumsuz duygularla başa çıkma becerileri gelişmediği için depresyona yatkınlık, utanma, kaygı, öfke ve duygu durumunda ani değişimler birçok sorunun kaynağını oluşturmaktadır (Rosenblum ve Lewis, 2006). Ergenlerin yaşadığı farklı duygular bazen çok neşeli bazen de çok üzüntülü olmalarına neden olabilmektedir. Bu süreçte yaşadığı olumlu ve olumsuz duygularını yargılayıp sorgulamadan paylaşabileceği anne babaya ihtiyaç duymaktadırlar. Ergenlerin, anne babalarının ihtiyaç duydukları zamanlarda yanlarında olduklarını bilmeleri, onların kendilerini açmalarına fırsat vermeleri, duygusal gelişimlerini olumlu yönde etkileyecektir.

2.2. Anne Baba Ergen İlişkisi

İnsan doğası gereği sosyal bir varlıktır ve doğumuyla birlikte başlayıp ölüme kadar devam eden ilişkiler ağı içindedir. Anne baba, kardeş, arkadaş, komşu, iş arkadaşı

gibi çeşitli kişilerle farklı ilişkiler içerisinde olabilir (Hortaçsu, 2003). Her ne kadar insan, çevresiyle sürekli bir ilişki halinde olsa da gelişimi öncelikle aile ortamında başlamakta ve aile içerisinde devam etmektedir. İlk sosyalleşme çalışmaları aile içerisinde gerçekleşmektedir. Bebeklikten itibaren aile ortamında ilk etkileşimde bulunan kişiler aile bireyleri ve anne babalar olmaktadır. Çocuğun yakın çevresindekiler ve özellikle anne-baba ile ilk ilişki ve etkileşimlerinin kişilik gelişiminde önemi büyüktür (Schultz ve Schult, 2001).

Aile, bireyin kişilik ve davranışlarının gelişiminde ekonomik, kültürel ve sosyal boyutlarıyla katkı sağlayan bir kurum olmasının yanı sıra ergenlik gibi kritik bir gelişim sürecinin başarıyla tamamlanmasında da ergen bireylere önemli bir destek sağlamaktadır (Kocayörük, 2010). Anne-baba ve çocuklardan oluşan ailedeki ilişkilerin samimi, tutarlı ve devamlı olma gibi özellikleri içermesi beklenmektedir. Ergenin davranışlarında bazı değişiklikler gözlene bile aile ile kurduğu ilişkilerinde devamlılık görülmektedir. Bu noktada, ergenin anne babası ile içten bir ilişki kurması önemlidir. Aile ile kurulan ilişkiler başkalarıyla kurulacak olan ilişkileri de etkileyecektir (Aydın, 2005).

Etkili anne-baba tutumları yanında, anne-babaların ergenlik dönemi süresince çocuklarıyla kurdukları ilişkinin kalitesi de önemlidir. Bu kaliteli ilişki ergenlerin atılganlık, kendini kabul, benlik saygısı, akademik başarı, sosyal beceriler ve çevresine uyum sağlama düzeylerini olumlu etkilemektedir (Kocayörük, 2010). Yapılan araştırmalar anne-baba iletişiminin ve katılımının yüksek düzeyde yaşandığı aile ortamlarında yetişen çocukların olumlu davranışlar sergiledikleri ve kişilik gelişiminde avantajlı olduklarını ortaya koymaktadır (Kocayörük, 2012). Sonuç olarak, alan yazında anne-baba desteğinin ergenlerin temel psikolojik ihtiyaçlarını karşılamalarına, kişilik, benlik gelişimlerine ve iyi oluşlarına katkı sağladığı vurgusu yapılmaktadır. Bu nedenle, anne baba tutumları ve yaygın anne baba tutumlarının birey üzerindeki etkilerinin irdelenmesi gerekli görülmüştür.

2.3. Anne Baba Tutumları

Tutum; yaşantı ve deneyimler sonucu oluşan, ilgili olduğu nesne ve durumlara karşı bireyin davranışları üzerinde yönlendirici veya dinamik bir etkiye sahip ruhsal ve sinirsel yönden hazır olma durumudur (Özyürek, 2004). Kağıtçıbaşı (1999)'na göre, insanlar doğarken tutum sahibi değildir, tutumları sonradan öğrenirler Bazı tutumlar kişilerin kendi deneyimlerine dayanırken, bazıları başka kaynaklardan elde edilir. Tutumlar genellikle doğrudan deneyim, pekiştirme, taklit ve sosyal öğrenme sonucu elde edilir. Özellikle çocuklar, tutumlarının çoğuna evde ana-babanın tutumlarını taklit ederek sahip olurlar (Ersoy, 2013).

Çocuk yetiştirme tutumu çok genel anlamda, çocuğa yöneltilen tutumların, davranışların ve beklentilerin bütünü olarak tanımlanmaktadır (Yılmaz, 2000). Çocuk yetiştirme tutumları toplumdan topluma, kültürden kültüre farklılıklar gösterdiği gibi aileden aileye de farklılıklar gösterebilmektedir. Her ailede farklı çocuk yetiştirme tutumları, ödül ve ceza yöntemleri görülmektedir (Kulaksızoğlu, 2011). Baumrid (1978) anne baba tutumlarında anne babanın duyarlılığının ve beklentilerinin tutumlar üzerinde belirleyici olduğunu belirtmektedir (Siyez, 2012). Alan yazın incelendiğinde anne baba tutumları üzerine farklı araştırmaların yapıldığı ve yapılan araştırmalar sonucunda farklı görüşlerin ortaya atıldığı görülmektedir. Rozen (1967), anne baba davranışlarını çocuğun ve gencin bulunduğu toplulukta, toplumsal normlara uygun şekilde davranıp davranmamasının etkilediğini savunmaktadır. Hurlock (1955), Amerika Birleşik Devletlerinde yaptığı araştırmada ailelerin sosyo ekonomik seviyelerinin anne baba tutumlarını etkilediğini bulmuştur (aktaran: Kulaksızoğlu, 2011:117). Anne baba tutumu ile ilgili araştırmalar hala devam etmekte olup geçmişten günümüze bu konu ile ilgili öne sürülen bazı modeller bulunmaktadır.

2.3.1. Anne baba tutumlarına ilişkin modeller

Çocuk yetiştirme tutumlarıyla ilgili olarak yapılan çalışmalar çok eski tarihlere dayanmaktadır. Çok genel anlamda anne-baba tutumu, iletişim kurulan çocuğa yöneltilen tutumların ve davranışların bütünü olarak tanımlanır. Bu bölümde anne-baba

tutumu kavramı, Psikodinamik ve Davranışçı Model, Baumrind'in Sınıflaması ve Maccoby ve Martin'in Modeli çerçevesinde incelenmiştir (Yılmaz, 2000b).

Psikodinamik Model: Psikodinamik modelde gelişimin temel belirleyicilerinin biyolojik olduğu ve ebeveynin istekleri ile toplumsal beklentiler arasındaki çatışmanın kaçınılmaz olduğu belirtilmiştir. Çocuğun libidinal ihtiyaçları ile aile çevresi arasındaki etkileşimin çocuğun gelişimindeki bireysel farklılıkları belirlediği farz edilmektedir. Psikodinamik bakış açısındaki araştırmacılar ebeveyn çocuk arasındaki duygusal ilişkiyle ve onun çocuğun psikoseksüel, psikososyal ve kişilik üzerindeki etkisiyle ilgilenmişlerdir. Ebeveyn ile çocuk arasındaki duygusal ilişkilerin bir aileden diğerine gösterdiği bireysel farklılıklar, ebeveyn tutumlarındaki farklılıklara bağlanmaktadır. (Yılmaz, 2000b).

Davranışçı Model: Davranışçılar, davranışın tutumdan daha önemli olduğunu belirterek ebeveyn tutumlarını ebeveynlerin davranışları açısından incelemişlerdir. Davranışçı modele göre ebeveyn tutumu, bu çevreyi tanımlayan davranış örüntüleridir. Hem psikodinamik hem de davranışçı model çocuğun sosyalleşmesinde, ebeveynin inançlarının ve çocuğun doğasının ebeveyn davranışlarının en önemli belirleyicileri olduğu savunulmaktadır (Darling ve Steinberg, 1993).

Baumrind'in Sınıflaması: Çocuk yetiştirme tutumlarına ilişkin birçok sınıflandırma bulunmaktadır. Baumrind'in (1971) kuramsal yaklaşımı bu alanda yapılan çalışmalara temel oluşturarak öncülük etmiştir. Baumrid laboratuvar çalışmalarında ebeveyn çocuk etkileşimini izlemiştir. Baumrid'in anne-baba tutumu kavramı, bir ebeveyn olarak ebeveynin sahip olduğu değerler, inançlar ve göstermiş oldukları davranışlardır (Erdoğan, 2013). Baumrid anne baba tutumu ile ilgili yaptığı çalışmalarda ebeveyn kontrolü, ebeveyn-çocuk iletişiminde açıklık, olgunluk beklentisi ve bakım/destek olmak üzere dört boyut belirlemiştir. *Ebeveyn kontrolü boyutu*, ebeveynler tarafından konulan kurallara çocukların ne oranda uymak zorunda olduklarını gösterir. *Ebeveyn-çocuk iletişiminde açıklık boyutu*, anne ve babaların verilecek kararlarda çocuklarının fikirlerine ve düşüncelerine ne derece saygı gösterdiklerini, bu konuda çocuklarını ne derece teşvik ettiklerini ve ebeveynlerin

çocuklarının davranışlarına sınırlar getiriyorlarsa bunun nedenlerini ne oranda açıkladıklarını gösterir. *Olgunluk beklentisi boyutu*, anne ve babaların çocuklarını zihinsel, sosyal ve duygusal alanda başarılı olmaları için ne derece teşvik ettiklerini gösterir. *Bakım-destek boyutu*, anne ve babaların çocuklarına bakarken ve onlarla ilişki kurarken ne derece yakın, sevecen ve sıcak davrandıklarını gösterir. Baumrid, bu dört boyutun kesişmesinden otoriter (authoritarian), demokratik (authoritative) ve izin verici (permissive) olmak üzere üç temel anne-baba tutumu ortaya çıktığını ileri sürmüştür (Yılmaz, 2000). Baumrid'in anne-baba tutumuna ilişkin sınıflaması Tablo 2-1'de verilmiştir.

Tablo 2-1. Baumrid'in Anne-Baba Tutumuna İlişkin Sınıflaması (Yılmaz, 2000)

	Kontrol		Açık İletişim		Olgunluk Beklentisi		Bakım
	Yüksek	Düşük	Yüksek	Düşük	Yüksek	Düşük	Yüksek
Otoriter	*			*	*		
Demokratik	*		*		*		*
İzin Verici		*	*			*	*

Tablo 2-1'de görüldüğü gibi, Baumrid'in sınıflamasına göre kontrol ve olgunluk beklentisi boyutlarında yüksek, açık iletişim ve bakım boyutlarında düşük olan ebeveynler otoriter olarak adlandırılmaktadır. Bütün boyutlarda anılan özelliklere yüksek derecede sahip olan anne-babalar demokratik olarak adlandırılmaktadır. Kontrol ve olgunluk beklentisi boyutlarında düşük, açık iletişim ve bakım boyutlarında yüksek olan anne-babalar ise izin verici olarak adlandırılmaktadır.

Otoriter ebeveynler, çocuklara kurallar koyar ve çocuklarının koşulsuz uymasını ve itaat etmesini beklerler. Kurallara uymadığında ceza uygulanır ve ebeveynler çocuklarıyla pek fazla etkileşimde bulunmazlar, çocuklarından söylediği her şeyi sorgulamadan kabul etmesini beklerler. *Demokratik ebeveynler*, çocuklarından kurallara gerekli olduğunda uymasını beklerler, çocuklarına karşı sıcak ve ilgilidirler, sabırlı ve duyarlı bir şekilde çocuklarını dinlerler, aile içinde verilecek olan kararlarda çocukların da görüşünü alırlar ve onlardan olgun davranış beklerler. *İzin verici ebeveynler*, ihmale varan bir hoşgörü içerisinde çocuklarına kontrol etmezler, onlara aşırı özgürlük tanırlar,

çocuklarına karşı sıcak ve sevecendirler, genellikle kendi kararlarını kendilerinin vermelerini isterler (Yılmaz, 2000a).

Maccoby ve Martin'in İki Boyutlu Bakış Açısı Modeli: Maccoby ve Martin (1983), anne babanın ergene yönelik tutumunun iki kritik ögesi olduğunu ortaya atmıştır. Bunlar, anne baba duyarlılığı ve anne baba talepkarlığıdır. Anne baba duyarlılığı, ergenin gereksinimlerine kabul edici ve destekleyici bir biçimde karşılık verme derecesidir. Anne baba talepkarlığı ise anne babanın çocuktan olgun ve sorumlu davranışlar bekleme derecesidir. Anne babalar duyarlılık ve talepkarlık açısından farklılıklar gösterebilirler. Bazı anne babalar sıcak ve kabul edici iken bazıları umursamaz ve reddedicidirler. Bazıları çok talepkar iken diğerleri serbestçidirler (Steinberg, 2007). Maccoby ve Martin (1983) anne babanın duyarlılık ve talepkarlık boyutlarının kesişmesinden dört tür ana baba stili ortaya çıktığını belirtmişlerdir. Bunlar otoriter, demokratik, izin verici-müşamahakâr (hoşgörülü) ve izin verici-ihmalî anne-baba tutumlarıdır. Maccoby ve Martin'in iki boyutlu bakış açısı modeli Tablo 2-2' de verilmiştir.

Tablo 2-2. Maccoby ve Martin'in İki Boyutlu Bakış Açısı Modeli (Yılmaz, 2000)

Talepkarlık/Kontrol	Duyarlılık /Kabul-İlgi	
		Yüksek
	Yüksek	Demokratik
	Düşük	İzin verici / Müşamahakâr

Demokratik ebeveynler hem yüksek düzeyde kontrol/talep hem de kabul/ilgi gösterirler. Otoriter ebeveynler ise yüksek düzeyde kontrol/talebe sahip iken düşük düzeyde kabul/ilgi gösterirler. İzin verici/müşamahakâr ebeveynler yüksek düzeyde kabul/ilgi ve düşük düzeyde kontrol/talep sergilerler. İzin verici ihmalkâr ebeveynler ise her iki düzeyde de düşük düzeyde tutuma sahiptirler (Tire, 2011).

Steinberg (2007)' e göre demokratik ebeveynler çocuklarına karşı sıcak ancak disiplinlidirler. Çocuğun davranışlarına göre standartlar oluştururlar ve gelişim gereksinimlerine uygun beklentiler geliştirirler. Özerklik gelişimine ve kendini yönlendirmeye önem verirler. Çocukları ile akılcı yaşantı odaklı ilgilenirler. Demokratik tutuma sahip ailelerin çocukları sorumlu, kendine güvenen, uyumlu, yaratıcı, sosyal becerileri fazla ve akademik olarak başarılıdırlar. Otoriter anne babalar, itaate çok değer verirler, katı ve zorlayıcı disiplin anlayışları vardır. Çocukla ev ortamlarında kurulan sözlü iletişim kısıtlıdır. Çocukların özerkliğini kısıtlamaya yönelik davranışlar gösterirler. Otoriter bir ortamda yetişen çocuklar bağımlı, sorumsuz, toplumsal olarak yetersiz, daha az güvenli ve meraklıdırlar. İzin verici/müşamahakâr anne babalar, yumuşak ve kabul edici davranış tarzları vardır. Disiplin konusunda pasiftirler. Çocukların davranışlarını yönlendirmekten ziyade sınırsız özgürlük taraftarıdırlar. İzin verici/ müşamahakâr ortamda yetişen çocuklar genellikle olgun ve sorumlu değildirler, akranlarının görüşleri onlar için daha önemlidir, liderlik konumunu daha az üstlenirler. İzin verici/ ihmalkâr anne babaların, çocuklarıyla etkileşimleri yoktur, çocukların nerede vakit geçirdikleriyle ilgili bilgileri yok denecek kadar azdır. Çocuklarının düşüncelerine önem vermezler. Çocuklarının isteklerinden çok kendi istekleri doğrultusunda yaşantılarını planlarlar. İzin verici/ ihmalkâr anne babaların çocukları tepkiseldirler ve alkol, madde bağımlılığı, cinsellik gibi yetişkin yaşantılarına girme suç unsuru taşıyan davranışlar sergileme eğilimindedirler.

2.3.2. Yaygın anne baba tutumları

Anne-babaların çocuk yetiştirme tutumları araştırmacılar tarafından çeşitli şekillerde sınıflandırılmaktadır. Bazı araştırmalarda anne-baba tutumları olumlu ve olumsuz anne baba tutumları şeklinde sınıflandırılırken farklı yaklaşımlar benimsenmektedir. Araştırmalarda anne-baba tutumları, “demokratik”, “otoriter”, ve “ilgisiz” olarak (Kuzgun, 1972; Altay, 1985; Erkan, 1986; Akbaba, 1988), veya sadece “demokratik” ve “otoriter” olarak ele alınmıştır. (Bilal, 1984; Polat, 1986; Öztürk, 1990). Bazı araştırmacılar daha özel tanımlamalar yapmaktadırlar. Bunlar arasında katı-hoşgörülü tutum (Can, 1986), koruyucu tutum (Eldeleklioğlu, 1996, aktaran: Erkan ve

Kaya, 2005: 193). “sağlıklı anne baba tutumu ve kusurlu anne baba tutumu” (Kulaksızoğlu, 2011) gibi tanımlamalar olduğu görülmektedir.

Her ne kadar anne baba tutumları ile ilgili farklı sınıflandırmalar yapılsa da ergenlik döneminde anne baba ergen arasındaki ilişkinin şekillenmesinde, anne baba tutumları belirleyici bir rol oynamaktadır. Bu bölümde Baumrind (1971), Maccoby ve Martin'nin çalışmalarında öne sürdükleri çocuğa tepki vermede duyarlık (responsiveness) ve talepkarlık (demandigness) boyutlarından ve ayrıca anne-baba tutumu ile ilgili var olan diğer ölçeklerden (Dornbusch ve ark.1988, Steinberg ve ark. 1989) yararlanılarak Lamborn ve arkadaşları (1991) tarafından önerilen anne baba tutumlarını demokratik, ihmalkâr, otoriter ve hoşgörülü olarak ele aldıkları görülmektedir.

Demokratik anne baba tutumu: Çocukların kişilik gelişimi için en uygun olan tutumdur. Bu tutumu uygulayan anne babalar çocuklarına koşulsuz saygı ve sevgi gösterirler. Çocuklarını hem denetler hem de onların ihtiyaçlarını karşılaya çalışırlar. Çocuklarına karşı demokratik tutumda olan anne babalar çocuklarını akılcı bir şekilde yönlendirebilmekte, çocuklarını ayrı bir kişi olarak görerek onlara değer verip bağımsızlıklarının gelişimine destek olmaktadır. Çocuklarının kendilerine has biricik olduğunun bilinde gelişimlerine uygun davranışlar göstererek yeteneklerini en üst düzeyde özgürce ortaya koymalarına ve kendilerini gerçekleştirmelerine izin verirler. İlişkiler arkadaşça ve sevgiye dayalı olup katı kurallar yoktur (Kulaksızoğlu, 2011). Çocuklar belirli sınırlar içerisinde özgürdür. Çocuğa şiddet ve duygusal yaptırım yerine konuşarak ikna vardır (Babaroğlu, 2013). Demokratik ortamlarda yetişen gençler, sosyal olarak mutlu, yetişkin otoritesinden korkmayan özgüvenleri yüksek, sorumluluk sahibi, kurallara ve otoriteye saygılı, akademik başarıları yüksek bireylerdir (Özyürek, 2004; Kulaksızoğlu, 2011; Babaroğlu, 2013).

İhmalkâr anne baba tutumu: Çocuğunu ihmal eden, hatta psikolojik olarak reddeden, çocuğunun ilgi ve ihtiyaçlarından habersiz olan, çocuğunun nerede ve ne yaptığı ile pek ilgilenmeyen, çocuğunu mümkün olduğu kadar çevresinden uzak tutmaya çalışan, çocuğuna en az sevgi gösteren ve davranışlarına en az kontrol

uygulayan ana baba tutum ve davranışlarını içermektedir (Yaprak, 2007). İhmalkâr anne-baba tutumunda çocuk ebeveyni rahatsız etmediği sürece herhangi bir sorun yoktur. Bu tip ailelerde yetişen çocuklar ve ergenler fiziksel ve duygusal yalnızlık yaşamaktadır. Ailesi tarafından hareketleri görmezden gelinerek bir noktada dışlanmaktadır. Anne-baba çocuk arasındaki iletişim çok düşük olup ailenin çocuğa yönelik tepkileri çok az düzeydedir (Babaroğlu, 2013). İhmalkâr aile ortamında yetişen çocukların sosyal yönü zayıf, ilgi çekmek için çevresine zarar veren, zamanı etkili kullanmayan, saldırgan, isyankâr, hayattan ve kendisinden beklentisi olmayan, madde kullanımına meyilli oldukları saptanmıştır (Yavuzer, 1996; Özyürek, 2004; Yörükoğlu, 1993).

Otoriter anne-baba tutumu: Otoriter anne babalar çocuğun gelişim düzeyini, kişilik özelliklerini ve isteklerini dikkate almadan, çocuktan kendilerinin uygun gördüğü gibi davranmalarını isterler (Sezer, 2010). Otoriter tutumda, anne-babaya itaat esastır. Anne-babadan çocuğa doğru bir baskı vardır. Ebeveynler çocukların davranışlarını kontrol etme, değiştirme ve belli standartlar oluşturma eğilimindedirler. Çocuklar anne babanın sözünün doğru olduğu inancı içesindedirler (Kulaksızoğlu, 2011). Çocuğun davranışları katı standartlar içinde değerlendirilir. Anne babaların gözleri sürekli çocuklarının üzerindedir. Çocuğun kurallara uyması için cezalandırılması gerektiği düşüncesi hakimdir (Babaroğlu, 2013). Otoriter aile ortamında yetişen çocuğun duygu ve düşünceleri; ancak otoritenin onayını alırsa değerlidir, onay alamadığı duygu ve düşünceler değersizdir. Duygu ve düşüncelerini ifade edememe çocuk ve ergenlerde sili bir kişilik gelişimine neden olmaktadır. Otoriter tutum, ergenlik döneminde kimlik arayışı içinde olan ergenlerde bocalamaya neden olmaktadır. Bu ergenlerin özsaygıları düşüktür, kendine güvenleri azdır ve kendilerine değer vermedikleri görülebilmektedir (Özgüven, 2001; Cüceleoğlu, 2006). Otoriter bir aile ortamında yetişen çocuklar kendine güveni olmayan, tedirgin, stresli, başkalarını etkisine çabuk kapılan, sessiz, kendinden istenileni fazlasıyla yerine getiren, otoriteye boyun eğen, otoritenin baskısı kalktığında isyankâr, kendinden güçsüzlere karşı saldırgan kişilik geliştirmektedirler (Yavuzer, 1993; Yörükoğlu, 1993; Kulaksızoğlu, 2011).

Hoşgörülü anne-baba tutumu: Anne-babanın çocuklarına karşı hoşgörü sahibi olmaları, çocuklarının bazı kısıtlamalar dışında, her türlü isteklerini diledikleri biçimde gerçekleştirmelerine izin vermeleri anlamına gelir. Eğer anne-babanın hoşgörüsü normal bir düzeydeyse çocuğun kendine güvenen, yaratıcı, toplumsal bir birey olmasına yardım eder. Aşırı hoşgörü, çocuğu bencilleştirir ve herkesin kendisi için hizmet etmesi gerektiği kanısını oluşturur (Aktaş, 2011; Yavuzer, Köknel, Kulaksızoğlu, Ayhan, Dodurgalı ve Ekşi, 2011). Aşırı hoşgörülü ailelerde, ebeveyn çocuklar tarafından yönlendirmektedir. Anne babalar çocuğa egemen olma yerine çocukların istedikleri gibi davranmasına, başkalarına zarar verecek durumlarda bile aşırı davranışlarda bulunmasına müsaade etmektedirler. Çocuklar aile denetiminden yoksundurlar. Bu denetimsizlik çocuklar tarafından çevreyi rahatsız etme hakkı olarak algılanabilmektedir. Aileler bu durumu fark etmekte ancak eğitimin baskı ile değil özgürlükle verilmesi gerektiği düşüncesinden dolayı çocuklarına müdahalede bulunmamaktadırlar. Çocuklar nerede duracaklarını kestirmemekte, ev dışında da başkalarına egemen olmaya çalışmaktadırlar (Babaroğlu, 2013; Özyürek, 2004; Yavuzer, 1993).

Aşırı hoşgörülü tutumda yetişen çocuklar başkalarından kendilerine hizmet etmelerine beklerler. Tüm isteklerinin yapılmasını isterler, ev ortamı dışında kurallarla karşılaştıklarında ne yapacaklarını şaşırırlar, kolay uyum sağlayamazlar. Bencil saygısız ve şımarık tavırları vardır. Toplumda kendilerine verilmeyen hakları kendi kendilerine tanırlar (Yörükoğlu, 1993; Öztürk, 2007). Bu tutumda yetişen çocuklar, neyin doğru neyin yanlış olduğunu öğrenemediği için anti sosyal davranışları olan, özdenetimden yoksun, hep almaya alışmış, doyumsuz bir çocuk olurlar (Özyürek, 2004).

2.3.3. Anne-baba tutumlarını etkileyen faktörler

Anne-babaların çocuklara karşı tutumlarının sağlıklı olmasını etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Anne-babalar arasındaki ilişkiler, anne babanın kendi yetiştiriliş tarzları, çocuğun beklentilerine uygun bir çocuk olup olmaması, çocuk sayısı, çocuğun cinsiyeti ve karakteristik özellikleri, ailenin demografik özellikleri, sosyo-ekonomik durumu ve kültürel özellikleri, anne babaların çocuk gelişimine ilişkin bilgi durumları

ve çocukların mizaç özellikleri gibi pek çok etken, anne-baba tutumlarını belirleyebilmektedir (Sezer, 2010; Özyürek, 2004). Hurlock anne-babaların tutumlarını etkileyen faktörlere, çocuk sahibi olma isteği, annenin gebelik süresince fiziksel ve duygusal durumu, çevredeki arkadaşların tutumları ve kitle iletişim araçlarının da eklenmesinin uygun olacağını belirtmiştir.

Anne baba tutumları, birçok değişkenden etkilenmekle birlikte başta kişilik özellikleri olmak üzere bireyin tüm gelişim alanlarını doğrudan ve dolaylı olarak etkilemektedir. Ana baba tutumunun ilişkili olduğu sıklıkla vurgulanan değişkenlerden birisi de iyi oluş halidir. Araştırma bulguları, yetişkinlerin “iyi oluş”ları üzerinde çocukluk döneminde algıladıkları anne-baba tutumlarının etkili olabileceğini düşündürmektedir (Türkmen, 2011).

Bireyin yaşamı üzerindeki etkisi tartışılması gereken önemli bir konu da “iyi oluş” konusudur. İyi oluşun, özellikle ergenlik döneminde ele alınması gerekli görülmektedir.

2.4. İyi Oluş

Pozitif psikolojinin gelişmesi ile birlikte alan yazında pek çok kavram yer almaya başlamıştır. “İyi oluş” kavramı, bu kavramların başında gelmektedir. İnsanların iyi oluşu ve mutluluğu ile ilgili yapılan çalışmalarda bu kavramlarla birlikte “öznel iyi oluş”, “psikolojik iyi oluş”, “yaşam doyumu”, “iyilik hali” ve “olumlu duygulanım” gibi kavramlar da yer almaktadır (Tuzgöl Dost, 2004). Bu kavramlar, anlam bakımından birbirleriyle aynı olmadığı gibi birbirinden tamamen bağımsız olarak da değerlendirilememektedir. Bu nedenle, bu kavramların zaman zaman birbirlerinin yerine kullanıldığı görülmektedir (Çevik, 2010). Aşağıda ilgili bazı kavramlara yer verilmiştir.

Mutluluk, tanımlanması güç ve kişiye özgü bir kavramdır. Yaşamda mutlu olabilmek, hemen her insanın arzuladığı bir idealdir. Ama mutluluğun yalnızca bir ideal

olarak kalmayıp yaşamın hemen her boyutunda gerçekten hissedilebilen bir hale dönüşebilmesi istenmektedir (Türkdoğan, 2010). Wallis (2005), mutluluğu “yaşanılan hayatın ne kadar sevildiği” olarak tanımlamıştır. Her bireyin kendini mutlu hissettiği olgular, algısal olarak farklıdır. Ancak genel anlamda mutlu kişilerin; “genç, sağlıklı, iyi eğitim görmüş, alçak gönüllü, ekonomik bakımdan iyi koşullara sahip, iyi bir işe sahip, dışa dönük, iyimser, üzüntüsü az, tasasız, kaygı düzeyi düşük, ılımlı” kişiler olduklarına dair genel bir kanı vardır (Yetim, 2001). Mutluluk, tamamen olmasa da kişinin iradesine bağlıdır. Birey, kişisel özelliklerini kontrol altına alarak olumlu davranışlar geliştirerek mutluluğu kontrol altına alabilir (Prager, 1998).

“İyi oluş” kavramı yerine kullanılan kavramlardan biri olan “iyilik hali”; beden, akıl ve ruhun bütünleştiği, bireyin sosyal, kişisel ve çevresel olarak tüm alanlarda işlevsel bir yaşam sürdürmesi olarak tanımlanabilir (Korkut, 2004). Bir diğer kavram “yaşam kalitesi”; sıklıkla daha objektif ve kişinin koşullara verdiği tepkilerden çok kişinin yaşam koşullarını tanımlamaktadır. Yaşam kalitesinin aksine öznel iyi oluş, öznel yaşantılara dayanır (Çelik, 2008). "Yaşam doyumu" kavramı ilk kez Neugarten (1961), tarafından ortaya atılmıştır. Doyum, insanların beklentilerinin, gereksinimlerinin, istek ve dileklerinin karşılanmasıdır. "Yaşam doyumu", bir insanın beklentileri ile sahip olduklarının karşılaştırılmasıyla elde edilen durum ya da sonuçtur. Yaşam doyumu, genel olarak kişinin tüm yaşamını ve bu yaşamın çok çeşitli boyutlarını içerir. Yaşam doyumu denildiğinde, belirli bir duruma ilişkin doyum değil, genel olarak tüm yaşantılardaki doyum anlaşılır ve mutluluk, moral vb. gibi değişik açılardan iyi olma halini ifade eder (Vara, 1999). Yaşam doyumu, kişinin kendi seçtiği kriterlere göre yaşamının niteliği hakkındaki genel değerlendirmesi olarak da ele alınmaktadır (Tuzgöl Dost, 2007). Öznel iyi oluş bileşenlerinden olan “olumlu duygulanım” neşe, ilgi, heyecan, güven gibi duyguları; “olumsuz duygulanım” ise öfke, suçluluk, üzüntü ve nefret gibi olumsuz duyguları içerir (Ben Zur, 2003). Yaşam kalitesi; kişinin yaşamında çevresel faktörler ve gelir gibi sıklıkla konu edilen istenen ve istenmeyen, dışsal bileşenleri ifade etmektedir.

İyi oluş ile ilgili yapılan çalışmaları yönlendiren, iki felsefi bakış açısı bulunmaktadır. Bunlar, hazcılık (hedonic) ve psikolojik işlevselliktir (eudaimonik).

Hazcılık; iyi olma durumu, haz ve mutluluk olarak değerlendirilmektedir. Bireyin yaşamının iyi olması, yaşamdan elde ettiği haz ve mutluluk derecesiyle ilgilidir. Hazcılıkta iyi oluş, olumsuz duygulardan çok olumlu duyguların yaşanmasına odaklanır ve hayatın çeşitli alanlarından alınan doyumla ilgilenir. Psikolojik işlevsellik; yaşamdan elde edilen bütün hazların bireyler için iyi olamayacağını ve iyi oluşa katkı sağlayamayacağını ileri sürmektedir (Ryan ve Deci, 2001). Hazcılık ve psikolojik işlevsellik bakış açıları, psikolojide “öznel iyi oluş (subjective well being)” ve “psikolojik iyi oluş (psychological well being)” olarak karşılık bulmaktadır (Morsünbül, 2011). Öznel iyi oluşta, bireyin yaşamı hakkındaki yargıları ve değerlendirmeleri bulunur. Psikolojik iyi oluşta ise, bireyin mevcut kapasitesini gerçekleştirme ve bütün olarak işlevsel olması anlatılmaktadır (Diener, 1984).

İlk kez Bradburn (1969) tarafından ortaya atılan öznel iyi oluş kavramı, olumsuz duygu ile olumlu duygu arasındaki denge olarak tanımlanmıştır. Diener’e (1984) göre “öznel iyi oluş” kavramı; öznel iyi oluşun öznel bir değerlendirmeye dayanması, öznel iyi oluşun olumlu yöndeki olgu ya da ölçütlere dayanması ve öznel iyi oluşun bireyin yaşamına ilişkin bütüncül değerlendirmelere dayanması olmak üzere üç temel öğeden oluşmaktadır (Morsünbül, 2011).

Diener (2000), iyi oluşu “bireyin bilişsel ve duyuşsal olarak kendi yaşamını değerlendirmesi” olarak tanımlamaktadır. Öznel iyi oluş, bireylerin bilişsel ve duygusal açıdan kendi yaşamları ile ilgili yaptıkları değerlendirme boyutlarından oluşmaktadır. Bu boyutlar; olumlu duygulanım, olumsuz duygulanım ve yaşam doyumudur. Olumlu duygulanım; istekli, enerjik, ilgili, neşeli gibi duygu durumlarını ifade etmektedir. Olumsuz duygulanım; bıkkın, üzgün, kaygılı, kızgın, suçlu, değersiz gibi olumsuz duyguların hissedilmesini göstermektedir. Yaşam doyumunu; bireyin kendi yaşamının niteliği hakkında öznel ve bütüncül bilişsel değerlendirmeler yapması anlamına gelmektedir. Başka bir deyişle yaşam doyumunu, bireyin kendisinin yapmış olduğu kriterlere göre yaşamının niteliğini değerlendirmesidir (Morsünbül, 2011). Olumsuz duyguların yoğun yaşanması kişinin öznel iyi oluşunun düşmesine, hayatı anlamsız algılamasına neden olabilmektedir (Diener, 2006). Kişinin daha çok haz veren

yaşantıları daha çok deneyimlemesi ve haz vermeyen yaşantıları daha az deneyimlemesi de yüksek öznel iyi oluşa neden olabilmektedir (Eryılmaz, 2010).

Özetle öznel iyi oluş; kişinin kendisini bilişsel ve duygusal açıdan değerlendirmesi ve bu değerlendirmenin sonucunda ortaya çıkan olumlu duygulanım, olumsuz duygulanım ve yaşam doyumu boyutlarından oluşmaktadır. Öznel iyi oluş olumlu nitelikleri, olumlu ölçümleri kapsamakta, bireyin yaşamındaki olumlu durumları bulup bunlarla ilgilenmektedir. Bunun aksine depresyon, çaresizlik gibi istenmeyen durumları kendi ilgi alanının dışında tutmaktadır (Yetim, 2001).

Öznel iyi oluş ile ilgili farklı kuramsal yaklaşımların olduğu görülmektedir. Bu yaklaşımlardan bazıları aşağıda verilmiştir.

2.5. Öznel İyi Oluş ile İlgili Kuramsal Yaklaşımlar

İnsanların mutluluğu ile ilgili kuramsal çalışmalar, antik Yunan'dan 1970'li yıllara kadar, belli bir sistematığe dayanmadan gerçekleştirilmiştir. 1970'li yıllardan sonra yaşam kalitesinin artması ile birlikte bireysel öznel iyi oluş ön plana çıkmış, ancak bu durumla ilgili kavramsal ve kuramsal bir belirginlik sağlanamamıştır. Bu duruma rağmen, öznel iyi olmayı açıklamaya çalışan kuramlar ortaya çıkmıştır. Bu kuramlar, kişilik ve öznel iyi oluş arasındaki ilişkiyi, bireylerin neden/nasıl mutlu olduklarını ve öznel iyi oluşun hangi koşullarda gerçekleştiğini açıklayan kuramlardır (Yetim, 2001; Tuzgöl Dost, 2004; İşleroğlu, 2012).

Alan yazında öznel iyi oluşu açıklamak için erek kuramı, etkinlik-akış kuramı, tavandan tabana-tabandan tavana kuramı, uyum kuramı, yargı kuramı, psikolojik iyi oluş gibi kuramların ele alındığı görülmektedir.

2.5.1. Erek kuramı

Wilson (1960) tarafından önerilen kuram, “amaç” ve “ihtiyaçlar” olmak üzere iki önemli boyut üzerinde durmaktadır. Bireylerin doğuştan getirdiği ve sonradan elde

ettiği gereksinimleri mevcuttur. Birey ihtiyaçlarının farkında olsa da olmasa da, bu ihtiyaçları giderildiğinde mutlu olur, ihtiyaçlarının karşılanmaması durumunda ise mutsuz olur. Erek kuramında bireylerin farkında oldukları özel istekleri, gündelik yaşam içerisinde gerçekleştirilecek bilinçli hedefleri, kişisel projeleri ve meydan okumaları içeren amaçlar boyutu bulunmaktadır (Cantor, 1990; Palys ve Little, 1983, Aktaran: İşleroğlu, 2012:22). Amaçlar öğrenilmiş ihtiyaçlardır, doğuştan getirilen ihtiyaçlarla öğrenme sonucu oluşan ihtiyaç olarak algılanan amaçlar arasında ayırım yapılmalıdır. Örneğin barınma bireyin evrensel ihtiyacı iken, işinde başarılı olma öğrenilmiş bir amaç olarak değerlendirilmektedir (Tuzgöl-Dost, 2004).

Erek kuramına göre, bireyler farklı mutluluk düzeylerine sahiptir. Bunun sebebi, her bireyin farklı amaç ve ihtiyaçlara sahip olmasındandır (Diener, 2000). Erek kuramı, hangi tür isteklerin ya da amaçların öznel iyi oluş için önemli olduğu, bireylerin amaçlara ulaşmasının mı, yoksa amaçlarına ulaşmak için etkinlikte bulunmalarının mı daha fazla mutluluk sağladığı üzerinde durmaktadır (Diener, 1984). Kişinin seçtiği amaçların tipleri, amaçların öznel iyi oluşa etkilerini değiştirmektedir. Bireylerin amaçları makul bir düzeyde olduğunda ve bireyler günlük yaşamlarını kolaylaştıracak şekilde kendi bireysel amaçlarını takip ettiklerinde, iyi oluş düzeyleri artabilmektedir (Tuzgöl-Dost, 2004).

Kısaca bireyler amaçlarına ulaştıklarında ve gereksinimleri karşılandığında yaşam doyumları ve iyi oluşları yüksek, mutlu olurlar. Amaçlarına ulaşamadıklarında ve gereksinimleri karşılanmadığında, yaşam doyumları ve öznel iyi oluşları düşük, dolayısıyla mutsuz olurlar.

2.5.2. Etkinlik ve akış kuramı

İlk ve en önemli temsilcisi Aristoteles olan etkinlik kuramı, amaçlardan ziyade amaçlara ulaşmak için gerçekleştirilen etkinliklerin mutluluk verdiği varsayımına dayanır. Aristoteles mutluluğun kaynağını bireyin yaptığı iyi etkinliklerinden aldığını, insanların belirli etkinlikleri olduğunu, mutluluğun bu etkinliklerin iyi bir şekilde yapılmasıyla geldiğini savunmaktadır (Diener, 1984). Etkinlik kuramına göre bireyin

mutluluğu, onun farklı etkinlikler içerisinde bulunmasına bağlıdır. Değişik etkinlikler, zorluk ve beceri arasında bir denge kurarlar. Örneğin; dağa tırmanma etkinliği, dağın doruğuna erişmekten daha fazla mutluluk vermektedir (Yetim, 2001).

Etkinlik kuramı ile birlikte ele alınan mutluluk kavramına ilişkin olarak, ileri sürülen en somut açıklamalardan birini "akış" kavramı oluşturmaktadır. Akış kuramı adı ile de açıklanan bu kuramın en önemli temsilcilerinden biri, Csikszentmihalyi'dir. Buna göre kişinin beceri düzeyi yeterli ise, etkinlikler ve bunları gerçekleştirirken oluşan engellerin zaman içindeki ilerleyişi, haz getirmektedir. Eğer etkinlik çok kolaysa can sıkıntısı, etkinlik zor ise kaygı yaratabilir. Eğer kişi, yoğun uğraşı gerektiren beklentileri doğrultusunda bir etkinlikte bulunursa, amacı gerçekleştiğinde mutlu olacaktır (Eraslan, 2000).

Etkinlik ve akış kuramında, amaçlara ulaşmak öznel iyi oluşun kaynağı değildir. Bu haliyle, erek kuramından farklılık göstermektedir. Öznel iyi oluşun kaynağı, amaçlara ulaşırken gerçekleştirilen etkinliklerdir. Burada önemli olan bireyin çok kolay ya da çok zor etkinlikler yapması değil, bireyin yetenekleriyle bağdaşan etkinlikleri yaparken mutlu olmasıdır.

2.5.3. Tavandan tabana- tabandan tavana kuramı

Tabandan tavana kuramı, dışsal olayların mutluluğu etkileyip etkilemediği sorusunu sorarak “kişinin koşulları ihtiyaçlarını karşılamaya izin veriyorsa, kişi mutludur” fikrine dayanmaktadır (Diener, Suh, Lucas ve Smith, 1999). Mutluluk, birçok hazzın toplamıdır. İnsanın mutluluğunun hoş olan ve olmayan, insana haz veren ve vermeyen anların birikiminden ortaya çıktığını savunmaktadır (Cihangir Çankaya, 2005). Bu kurama göre, birey yaşamış olduğu hazların ve acıların muhasebesini yaparak mutlu olup olmadığına karar verir. Birey mutlu ise daha çok mutlu an ya da deneyime sahip olduğu için mutludur (Diener, 1984).

Bireyin yaşamında önemli doyum alanları ile ilgili yaşantıların değerlendirilmesi olan tabandan tavana kuramına göre; birey yaşamının aile, arkadaşlık,

iş gibi kişisel olarak önemli yaşam alanlarından memnun ise yüksek bir öznel iyi oluş duygusuna sahiptir. Genetik faktörlerin de öznel iyi oluşa etki ettiğine inanılmaktadır (Tuzgöl-Dost, 2004).

Tavandan tabana kuramına göre; kişilik öznel iyi oluşu doğrudan etkilemektedir. İyi olma kişinin genel bir özelliği olduğu için, bireyler karşılaştıkları olaylara karşı olumlu ve olumsuz tepkilerini belirlerler. Başka bir ifade ile kişinin yaşam doyumu, onun diğer alanlarda elde ettiği doyumu etkilemektedir (Cihangir Çankaya, 2005). İnsanların genel eğilimleri, yaşantılarını olumlu bir şekilde geçirme yönündedir. Bu kurama göre öznel iyi oluş, bireyin yaşadığı olumlu ya da olumsuz olaylara tepki vermesi için bireyin önceden hazır olmasını sağlar. Bireyin yaşam olaylarını yorumlayış şekli, bireyin mutluluğunu etkiler. Neşeli bir mizaca sahip biri, birçok olayı olumlu olarak yorumlayabilmekte ve yüksek derecede öznel iyi oluş duygusuna sahip olabilmektedir (Diener, 1984).

2.5.4. Uyum kuramı

Değişen yaşam koşullarına alışma ya da uyum gösterme, öznel iyi oluş kuramlarından olan uyum kuramının temelini oluşturur. Uyum gösterme, insanların başlangıçta yeni olaylara veya koşullara güçlü tepki göstereceklerini, ancak zaman geçtikçe duruma alışacaklarını ve eski düzeye geri döneceklerini ifade etmektedir (Yetim, 2001).

Bireyler, yaşam içerisinde bazı yeni koşul ve olaylarla karşı karşıya gelmektedir. Her birey, yeni karşılaşılan duruma olumlu ya da olumsuz tepkiler vermektedir. Uyum kuramı, öznel iyi oluşu yaşamda sürekli değişen bu olay ve durumlara uyum sağlama gücüne bağlamaktadır. Bireyler, bu güç sayesinde dışsal uyarıcılara uyum sağladığı gibi kişilik de olumlu ve olumsuz durumlara uyum sağlamakta, olumsuzluklardan sonra uzun süre mutsuz, olumlu durumlardan sonra da uzun süre mutlu kalmamakta, dengelerini korumaktadırlar (Tuzgöl Dost, 2004). Kısaca uyum kuramı bireylerin yaşam içinde olumlu ya da olumsuz bazı duygular yaşadığını,

ancak zaman içerisinde bu durumlara alışıp sürekli olumlu ya da sürekli olumsuz duygu yaşamadıklarını belirtmektedir.

2.5.5. Yargı kuramları

Öznel iyi oluşu açıklamaya çalışan kuramlardan biri olan yargı kuramına göre; bireylerin öznel iyi oluşları, bir takım standartlarla gerçek koşullar arasında yaptığı karşılaştırmaların sonucu ile ilişkilidir. Eğer, gerçek durum bireyin belirlemiş olduğu ölçütün üzerinde ise mutluluk oluşacaktır. Bireyin mutluluğu ile ilgili yargıya varırken kendisini iyi hissetmesini sağlayan durumların neler olduğu ile ilgili çeşitli görüşler bulunmaktadır (Diener, 1984). Bunlar; çok yönlü uyumsuzluk, sosyal karşılaştırma ve beklenti düzeyi kuramı olarak ele alınabilir.

Çok yönlü uyumsuzluk kuramı: Michalos (1985) tarafından geliştirilen çok yönlü uyumsuzluk kuramına göre, bireyin mutluluğu çeşitli ölçütlere dayanarak yapılan karşılaştırmalara bağlıdır. Bireyler kendilerini istekler, ihtiyaçlar, amaçlar, geçmiş koşullar, diğerlerinin durumu gibi farklı standartlara dayanarak kıyaslamaktadırlar. Bireyin içinde bulunduğu durumdaki koşulları ile bu standartlar arasındaki fark yüksek olursa doyum düşük, fark düşük olursa doyum yüksek olmaktadır (Tuzgöl Dost, 2004).

Sosyal karşılaştırma kuramı: Sosyal karşılaştırma kuramı, çok yönlü uyumsuzluk kuramı içinde, üzerinde önemle durulan bir yaklaşımdır. Bu kuramda, bireyler kendilerini etraflarındaki diğer bireylerin durumlarıyla karşılaştırarak iyi oluş düzeylerine yönelik çıkarımlarda bulunurlar. Kişi kendi durumunu diğerlerinden iyi görüyorsa iyi olma düzeyi artmakta, diğerlerinden kötü görüyorsa iyi olma düzeyi düşmektedir (Diener ve Diener, 2000).

Beklenti düzeyi kuramı: Çok yönlü uyumsuzluk kuramı içinde yer verilen bir diğer kuram olan beklenti düzeyi kuramına göre ise, kişinin beklentileriyle gerçek durumu arasındaki farklılık, öznel iyi oluşu etkilemektedir. Yüksek düzeydeki istekler ve beklentiler mutsuzluğa yol açmaktadır (Eraslan, 2000). Özetle, yargı kuramlarına göre bireyler çevrelerindeki kişilere bakarak kendi durumları ile karşılaştırmalar

yapmakta, yapılan bu karşılaştırmalar sonucunda kendi öznel iyi oluş düzeylerini kendileri tarafından oluşturulan standartlara göre belirlemektedirler.

2.5.6. Psikolojik iyi oluş kuramı

Ryff (1989), mutluluğun, genel doyum ve duygulanımla belirlenmesi yerine, psikolojik fonksiyonların öznel belirleyicilerinin incelenmesi gerektiğini ve öznel iyi oluş çalışmalarının kuramsal bir temele dayandırılması gerektiğini savunmaktadır. Bu bağlamda Jung'un bireysellik, Rogers'ın tam işlerlik, Allport'un olgunluk ve Maslow'un kendini gerçekleştirme kavramlarını birleştirmiş, iyi oluşla ilgili alternatif bir yaklaşım olan "psikolojik iyi oluş" kavramını tanımlamış ve geliştirmiştir. Psikolojik iyi oluş kuramına göre, bireyin psikolojik olarak sağlıklı olması, yaşamının bazı alanlardaki olumlu işlevselliğinden kaynaklanmaktadır (Ryff, 1995). Psikolojik olarak iyi olma stressiz olmaktan ve ruh sağlığı problemlerinin olmamasından çok, olumlu benlik saygısı, insanlarla olumlu ilişki, çevreye hâkimiyet, özerklik, yaşamın anlamı ve amacının farkındalığını kapsamaktadır (Tuzgöl Dost, 2004).

Kendini kabul, bireylerin olumlu işlevlerde bulunabilmesi için kendine karşı olumlu bir tutum içinde olmasını gerektirmektedir. Kendini kabul etme, olumlu psikolojik işlevin merkezinde yer alan bir kavramdır. Bu, kendini gerçekleştirme, optimum işlevde bulunma ve olgunluk gibi zihin sağlığının merkezinde bir özellik olarak tanımlanır. *Diğerleriyle olumlu ilişkiler*, başkalarıyla açık, samimi ilişkiler kurma güçlü sevgi ve empati duyguları olarak tanımlanır. Diğerleriyle pozitif ilişkiler, psikolojik iyi oluş kavramı içinde önemli olduğu vurgulanan bir kavramdır. *Çevreye hakimiyet*, kişinin ruh sağlığı için bireysel yetenekleri ile fiziksel koşullarına uygun çevre oluşturmaları ya da seçmeleri olarak tanımlanabilir. Çevresini zihinsel ve fiziksel etkinliklerle değiştirmeyi başarabilen biri, kendi etkileşim ortamını da kontrol edebilmektedir. *Otonomi*, kendi kararlarını kendisi verebilme, özgürlük, iç denetim, bireyselleşme, içsel düzenleme kavramları ile eş tutulmuştur. Otonomide, bireyler davranışlarını kendi içsel yapısına göre düzenleyip kendi standartları doğrultusunda değerlendirmekte, dışarıdan gelen baskılara aldırış etmemektedirler. *Yaşamın amacı*, bireysellikle ve özgürlükle yakından ilgilidir. Yaşam, bir taraf ve amaçlılık duygusuna

sahip olmayı ifade etmektedir. Bireyin yaşamda ulaşmak istediği bir amacının olması, bu amacının onu yaşama bağladığına inanması hedeflerini gerçekleştirme yolunda bireye yarar sağlamaktadır. *Kişisel gelişim*, bireyin potansiyelini olumlu bir şekilde kullanarak amaçları doğrultusunda gelişimini sürdürmesini, yeni yaşantılara açık olmasını, potansiyelinin farkına varmasını, zaman içerisinde davranışlarında değişimler meydana geldiğini görmesini, kendini daha iyi ifade edebilmesini içermektedir (Ryff, 1989; Ryff, 1995).

Öznel iyi oluşu etkileyen faktörlerin bilinmesi, konunun anlaşılması ve tartışılmasında önem arz etmektedir. Öznel iyi oluşla ilgili belli bazı faktörler aşağıda ele alınmıştır.

2.6. Öznel İyi Oluşu Etkileyen Faktörler

Bireylerin mutluluğu ve öznel iyi oluşunu etkileyen faktörlerin neler olduğu ile ilgili yapılan çalışmaların sayısı, gün geçtikçe artış göstermektedir. Bireylerin mutluluğunu ve öznel iyi oluşunu etkilen faktörler evrensel olmamakla birlikte, öznel iyi oluşu etkileyen birçok faktör dikkat çekmektedir. Yapılan çalışmalarda ağırlıklı olarak ele alınanlar yaş, cinsiyet gibi demografik faktörler, kişilik ve sosyal faktörlerdir.

2.6.1. Yaş ve cinsiyet

Wilson (1967) öznel iyi oluşla ilgili yaptığı çalışmada genç insanların daha mutlu olduklarını belirtmesine rağmen yapılan sonraki çalışmalarda yaş değişkeninin öznel iyi oluş üzerinde önemli bir etkisinin olmadığı bulunmuştur. Özdemir (2012), yaş ve yaşam doyumu ile olumlu duygulanım arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu bulmuştur. Bu bulgu literatür bulgularına göre farklılık göstermektedir.

Öznel iyi oluş üzerinde yapılan çalışmalarda öznel iyi oluşun cinsiyete göre anlamlı bir farklılık meydana getirdiğine ilişkin bulgulara rastlanmamaktadır. Yapılan

çalışmalarda kadınların erkeklere oranla çok şikayetçi olmalarına rağmen yaşamdan erkeklere oranla daha fazla haz aldıkları belirlenmiştir(Yetim, 2001).Yapılan bazı çalışmalarda, ergen öznel iyi oluşunu cinsiyete göre anlamlı bir fark oluşturmadığı bulunmuştur (Kartal, 2013; Uçan, 2013; Çevik, 2010; Eken, 2010). Yılmaz ve Ercan (2011) tarafından yapılan çalışmada yetişkin bireylerde öznel iyi oluşun cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterdiğini bulmuştur.

2.6.2.Gelir Düzeyi

Bireylerin gelir durumu, amaçlarına ulaşmalarını etkilediği için öznel iyi oluşun göstergelerinden biridir. Gelirin öznel iyi oluşu etkileyip etkilemediği üzerine bireysel ve ülkeler bazında çalışmalar yapılmıştır. Ülkeler bazında yapılan çalışmalarda refah seviyesi yüksek ülkelerde yaşayanların daha iyi öznel iyi oluşa sahip oldukları bulunmuştur. Aynı ülke içerisinde yaşayan ekonomik yönden daha yüksek bir gelire sahip olan ve olmayan bireyler arasında öznel iyi oluş düzeyleri açısından belirgin farklar bulunamamıştır (Diener, 1984; Diener ve Diener, 1995)

Bireysel bazda gelirin öznel iyi oluşu etkileyip etkilemediğine yönelik yapılan çalışmalarda varlıklı insanların, mutluluk düzeyleri yoksul olanlara göre yüksek bulunsa da, gelir artışı ile birlikte isteklerin, amaçların ve yaşam standartlarının artması, beklentilerin farklılaşması, ilişkilerin bozulması mutluluk düzeylerinin düşmesine neden olabilmektedir (Diener ve diğ. 1999). Sheck (2003) ergenler ve ailelerinin ekonomik durum ve gelecek kaygısı üzerine yaptığı çalışmada, yaşanan ekonomik zorluğun ekonomik gelecek kaygısına göre iyi oluşla daha fazla ilgili olduğunu bulmuştur. Şahin (2011) tarafından yapılan çalışmada da gelir ve öznel iyi oluş arasında ilişki olmadığı bulunmuştur.

2.6.3. Kişilik

Öznel iyi oluş etkileyen en önemli faktörlerden biri de kişiliktir. Öznel iyi oluşun yaş, cinsiyet ve gelir gibi faktörlerle daha az ilişkiliyken, kendine güven, iyimserlik, içten denetimli olma ve dışa dönüklük gibi kişilik özellikleriyle daha çok ilişkili olduğunu belirtmektedir (İşleroğlu, 2012). Literatürde yapılan çalışmalarda

kişiliğin bireylerin yaşam doyumu ve mutlulukları açısından önemi olduğu bulunmuştur (Tuzgöl-Dost, 2004). Belli bir zamanda yaşamdan doyum sağlamış bireylerin haftalar, aylar, hatta yıllar sonra bile yaşamlarını doyumlu olarak değerlendirdiği görülmüştür. Kişilik ve öznel iyi oluş ilişkisinin incelendiği çalışmalarda beş farklı kişilik özelliği üzerinde durulmuştur. Bunlar; nevrotizm, dışadönüklük, açıklık, uyumluluk, öz disiplindir. Bu kişilik özellikleri içerisinde, öznel iyi oluşla en çok ilişkili olduğu düşünülen kişilik özellikleri nevrotizm ve dışadönüklüktür. Cenksever ve Akbaş'ın (2007) yaptığı araştırmaya göre, nevrotizm ve dışadönüklük öznel iyi oluşun yordayıcısı olan kişilik değişkenlerindendir. Dışadönük olma olumlu duyguları artırma özelliği taşıırken, nevrotiklik ise depresyon ve düşük iyi oluş ile bağlantılıdır. Açıklık, bireylerin duygularının ortaya konulmasına fırsat verildiğinde mutluluğa neden olmakta, uyumluluk ve öz disiplin, yaşanılan kültüre göre farklılık göstermektedir (Diener ve diğerleri, 1999). Öznel iyi oluşu açıklayan kavramlardan biri olan kontrol odağında iç ve dış denetim vardır. İçten denetimli bireyler başlarına gelenlerden kendilerini sorumlu tutarlar ve mutlulukları içsel koşullara bağlıdır. Dış denetimli bireyler başlarına gelen şeylerden başkalarını sorumlu tutarlar ve mutlulukları dışsal koşullara bağlıdır. Bireylerin mevcut kapasitesi doğrultusunda özgüveni, içten denetimli olması ve geleceğe iyimser bakması öznel iyi oluş ile anlamlı bir ilişki içindedir. Kendini denetleme kapasitesine sahip bireylere bakıldığında, öznel iyi oluşları yüksek bireyler oldukları görülmektedir (Myers ve Diener, 1995). Morsünbül (2011) ergenler ve kimlik biçimlenmesi üzerine yaptığı çalışmada, kimlik boyutları açısından içsel yaptırım sürecinin öznel iyi oluşla olumlu yönde ilişkili olduğunu bulmuştur. Eryılmaz ve Ercan (2011) yaptıkları çalışmada 14-17 yaş gurubundaki bireylerin öznel iyi oluşlarını, dışa dönüklük, sorumluluk ve duygusal dengesizlik kişilik özelliklerinin anlamlı bir şekilde açıkladığı sonucuna varmışlardır.

2.6.4. Kültür

İnsanlar kendilerini ve mutluluklarını içsel ve dışsal olarak değerlendirirler. İnsan dışsal olarak kendini değerlendirirken çevresinden etkilenecek ve yetiştiği toplumun özelliklerine göre kendisi ile ilgili bir değer yargısı geliştirecektir. İnsanların içinde yaşadığı kültürün iyi oluşunu etkilemesi kaçınılmazdır. Öznel iyi oluşun

kültürden kültüre hatta kişiden kişiye farklılık gösterdiğine ilişkin araştırmalarda mevcuttur. Kültürle ilgili çalışmaların bireycilik-toplumculuk boyutları üzerine odaklandığı görülmektedir. Diener, Diener ve Diener (1995), bireyciliğin öznel iyi oluş üzerinde çok güçlü bir etkisinin olduğunu belirtmişlerdir. Toplumcu kültürler sosyal rolleri yerine getirmeyi topluma uyumu ve grubun işlevselliğini vurgularken, bireyci kültürler, hazzı, bireysel deneyimleri, duyguların ifade edilmesini ve bağımsızlığı teşvik etmektedir (Biswas-Diener, Diener ve Tamir, 2004). Araştırmalar, toplumcu kültürlerin bireylerin iyi olma düzeylerini olumsuz yönde etkilediğini, bireyci kültürlerin öznel iyi oluşu olumlu yönde etkilediğini belirtmektedir (Diener, Oishi ve Lucas, 2003).

2.6.5. Sosyal İlişki

İnsanlar sosyal bir varlık olduğu için sevmek, sevilme, ait olma, çevresiyle iletişime geçme ihtiyacı bulunmaktadır. Çevresiyle olumlu ilişkiler kuranların kurmayanlara oranla daha mutlu ve sağlıklı olduğu görülmektedir. Diener ve Fujita (1995), aile desteği, yakın arkadaşlıklar gibi sosyal kaynakların ve bireyin sosyal ilişki kurmada kullandığı kişisel kaynakların öznel iyi oluşta önemli rol oynadığını belirtmektedirler. Kişisel hedefler ile sosyal hedefler örtüştüğünde, yaşam doyumunun olumlu yönde etkilenmesi beklenmektedir (İşleroğlu, 2012). Yapılan çalışmalarda samimiyet, paylaşma, çatışmadan uzak durma, sevilen faaliyetleri beraber yapma gibi sosyal ilişki biçimlerinin bireylerin öznel iyi oluşlarını farklı etkilediği bulunmuştur. Yakınlık kurmak, sosyal ilişkilere güvenmek mutluluğu etkilemektedir. Diener, (1984) insanları "hiçbir şey başkalarıyla kurduğu ilişkiler, yakın insani bağlar ve sosyal destek kadar mutlu etmez" demektedir. Mutlu olan ve olmayan insanların incelendiği çalışmalarda, mutlu olan bireylerin daha nitelikli arkadaşlıklarının olduğu, aile desteği ve romantik ilişkileri daha yoğun yaşadıkları, sosyal bağlarının daha güçlü olduğu görülmüştür (Biswas-Diener, Diener ve Tamir, 2004).

2.6.6. Anne Baba Tutumları

Anne-baba tutumu, çocuklar ve anne babaları arasındaki etkileşim stilini anlatmaktadır. Anne-baba tutumu, ailelerin tutumları, inançları, davranışları ve beklentileri doğrultusunda çocuklarını yetiştirdikleri duygusal ortam olarak tanımlanmaktadır. Anne-baba davranışları çocuğun yetiştirme ortamını etkilemekte ve onun kişilik oluşumunun üzerinde etkili olmaktadır (Kapçı ve Hamamcı, 2010).

Çocuk ve ergen gelişiminde aile ve anne-baba ile kurulan ilişkiler göz önünde tutulduğunda, özerk benlik yönetiminin temelini anne-baba ilişkileri içerisinde aramak gerekmektedir. Csikszentmihalyi ve Schneider (2001), gençlerin özerklik kazanma yolunda ortaya çıkan güçlerini, iyi oluşlarını da yüksek tutan ana babalarının tutumlarına bağlamaktadırlar. Bu dönemde anne-babaların özerkliği desteklemeleri, çocuk ve ergenin duygu ve düşüncelerini ifade etmesi ve kendi başına kararlar alması konusunda desteklemektedir. Yine anne-babaların çocuklarıyla kurdukları olumlu ilişkiler ergenlerin iyi oluş düzeyleri, benlik saygısı, uyum becerileri ve özerk-benlik gelişimleri sosyal beceri ve çevresine uyum sağlama düzeyleri üzerinde etkili olduğu belirtilmektedir. Anne-baba tutumu ve öznel iyi oluşu etkileyen durumdan biride çocukluk döneminde algılanan anne baba tutumlarıdır. Anne- baba tutumları özgüven, özsaygı ve depresyonla ilişkili bulunmuştur (Kocayörük, 2012). Yapılan çalışmalarda otoriter ve şımartan anne-baba tutumunun düşük özgüveni yordadığı, anne-babalarını ihmalkar olarak tanımlayan bireylerin depresyona yatkın oldukları, açıklayıcı/otoriter anne-babaya sahip bireylerin yüksek özsaygı ve düşük depresyona sahip oldukları bulunmuştur. Bu da göstermektedir ki anne-baba tutumları bireylerin kişilik ve iyi oluşlarını etkilemektedir (Jackson, Pratt, Hunsberger ve Pancer, 2005; McGin, Cukor ve Sanderson, 2005).

Ayrıca eğitim, din, evlilik ve fiziksel sağlığın öznel iyi oluş üzerindeki etkisini inceleyen çalışmalar bulunmaktadır. Eğitim, gelir düzeyi, statü, kültürel değerler, yaşam tercihleri gibi değişkenlerle beraber anlam kazanmakta ve eğitim bu değişkenler aracılığıyla öznel iyi olma üzerinde etkili olmaktadır (Yetim, 2001). Diener ve diğerleri (2000), yaptıkları kültürlerarası karşılaştırmalı bir çalışmada evli bireylerin

boşanmışlara ve ayrı yaşayanlara oranla olumlu duygularının daha çok, olumsuz duygularının daha az ve öznel iyi oluşlarının anlamlı düzeyde daha yüksek olduğunu belirlermişlerdir. Köker (1991) normal, sorunlu ve nörotik belirtisi olan 17-21 yaş aralığındaki ergenlerle yaşam doyumunu karşılaştırmalı olarak incelediği çalışmada normal gruptaki ergenlerin yaşam doyumlarının psikolojik problemleri olan ergenlerinkinden daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Din, insanların düşünce biçimlerine yön verebilmektedir. Bireylerin dine önem vermeleri onların olumsuz davranışlarını engellemekte ve ruh sağlıklarını olumlu yönde etkilemektedir. Dini yaşantılar da insanları bir arada tutarak, yaşanan olayların kabulünü arttırmakta ve öznel iyi oluşu pozitif yönde etkilemektedir (Diener, Suh, Lucas ve Smith, 1999).

Araştırma konusuyla ilgili yapılan araştırmalar aşağıda özetlenmiştir.

2.7. İlgili Araştırmalar

Chou (1999), Hong Kong'da yaşayan 16-19 yaşları arasındaki 475 Çinli genç ile yaptığı çalışmada sosyal destek ve öznel iyi oluş arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Öznel iyi oluş ile ilgili ölçümleri, depresif semptomlar, negatif duygulanım ve pozitif duygulanım olmak üzere üç boyutta yapan Chou, sosyal destek ile pozitif duygulanım arasında önemli ilişki olduğunu saptamıştır. Araştırmada, aile üyeleri ve arkadaşlar ile ilişkilerden sağlanan doyumun ve sahip olunan yakın arkadaş sayısının, öznel iyi oluşun yordayıcıları olduğu sonucuna varılmıştır.

Bir başka araştırmada, Bergman ve Scott (2001), İngiltere'de ergenlerin iyi oluşunda cinsiyetin ve sosyo-ekonomik farklılıkların etkisini incelemişler, benlik saygısı, yeterlilik duygusu ve mutsuzluk puanlarının cinsiyete göre farklılık gösterdiğini, kızların erkeklerden daha düşük benlik saygısı, daha yüksek mutsuzluk ve yüksek yetersizlik duygusu olduğunu, ayrıca sosyo-ekonomik farklılıkların iyi oluşu etkilediği sonucuna ulaşmışlardır.

Rask ve diğerkleri (2003), çalışmalarında ergenlik çağındaki gençlerin öznel iyi oluşu ile kendileri ve ebeveynleri tarafından algılanan aile dinamikleri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırma sonucunda, ailedeki istikrarın ve gençler tarafından algılanan müşterek hayatın gençlerin yaşam doyumlarına önemli ölçüde etki ettiğı görölmüştür. Aile üyelerinin aynı çatı altında farklı dünyalarda yaşaması gibi bulgular, ergenlerin ve ebeveynlerin aile dinamiklerini algılamalarının birbirinden çok farklı olduğunu göstermiştir.

Cinsiyetin ve algılanan sağlık durumunun mutluluğa etkisi üzerine yapılan araştırmada, Mahon ve Yarcheski (2005), 7. ve 8. sınıfta okuyan 151 öğrenci üzerinde çalışmışlar ve çalışma sonucunda; kız ve erkek öğrencilerin mutluluk ölçümleri arasında fark bulunmamıştır. Ayrıca mutluluk, sağlık durumu ve iyilik arasında pozitif yönde ilişki bulunmuştur.

Riuttala (2006), 1144 ergen üzerinde yaptığı araştırmasında cinsiyet değişkeni ile beraber meslek lisesi ve genel lise öğrencilerinin öznel iyi oluş düzeyleri, yaşam olaylarının anlamlılığı ve öğrencilerin amaçlarına verdikleri önemi incelemiştir. Sonuçlar, öznel iyi oluş üzerinde yaşam olaylarının anlamlılığı ve kişisel amaçlarına verdikleri değer üzerinde cinsiyet ve eğitim farklılıklarını göstermiştir. Kızların, kariyer amaçlarına ulaşmaya erkeklere göre daha fazla önem verdiği, daha çok çaba harcadığı ve kendilerini daha stresli hissettikleri bulunmuştur. Yine kızlarda daha fazla bitkinlik, depresif ruh hali ve düşük benlik saygısı görölmüştür. Genel lise öğrencilerinin meslek lisesi öğrencilerine göre kariyer amaçlarına ulaşmada daha çok stres hissettikleri, genel lise öğrencilerinin daha fazla bitkin ama yaşamlarından daha fazla doyum alıyor oldukları bulunmuştur.

Yine ergenler üzerine yapılan bir başka araştırmada, Karatzias ve diğerkleri (2006), İskoç ergenler üzerinde yaptıkları araştırmada, lise öğrencilerinin benlik saygısı, duygulanım ve genel iyi oluşları arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmaya katılan 425 lise öğrencisine, Genel İyi Oluş Ölçeğı, Hare Benlik Saygısı Ölçeğı ve Pozitif Negatif Duygulanım Ölçeğı uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlara göre; yaş ve cinsiyet değişkenlerinin genel iyi oluş puanı üzerinde etkili olmadığı tespit edilmiştir. İyi oluş

toplam puanındaki yüksek skorların, benlik saygısı ve pozitif duygulanım puanlarındaki yüksek skorlarla ve negatif duygulanım puanlarındaki düşük skorlarla ilişkili olduğu görülmüştür. Benlik saygısı ölçeğinin alt ölçeği olan ev benlik saygısının ergenlerin genel iyi oluşlarının en önemli yordayıcısı olduğu tespit edilmiştir.

Yang ve diğerleri (2008), ergenlerde anne baba tutumlarının ve bağlanmanın öznel iyi oluşa etkilerini incelemişlerdir. Çalışmaya 448 lise öğrencisi katılmıştır. Çalışma sonucunda güvenli bağlanma gerçekleştiren ergenlerin, güvensiz bağlanma gerçekleştiren ergenlere göre öznel iyi oluşlarının daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Proctor, Linley ve Maltby (2009), yüksek yaşam doyumu düzeyine sahip ergenlerin özelliklerini incelemişlerdir. Araştırma örneklemini 410 ergen oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemi, çok yüksek (%10) orta (%25) ve çok düşük (%10) olmak üzere üç yaşam doyumu düzeyine ayrılarak incelenmiştir. Araştırma sonucunda; yüksek yaşam doyumu düzeyine sahip ergenlerin, daha düşük yaşam doyumu düzeyine sahip ergenlere göre okul ile ilgili tüm alanlarda ve kişilerarası değişkenlerde daha yüksek ortalama puanlar aldıkları, daha düşük depresyon, olumsuz duygu ve sosyal stres ortalama puanlarına sahip oldukları bulunmuştur. Yaşamın anlamı, minnet, benlik saygısı ve olumlu duyguların, çok mutsuz ergenlerden ziyade çok mutlu olan ergenlerin yaşam doyumları üzerinde anlamlı derecede yüksek bir olumlu etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Yine araştırmanın bulgularına göre; yaşam doyumu benlik saygısı, çevresel görüş, akran ilişkileri, ebeveyn ilişkileri ve mutluluk ile pozitif yönde anlamlı ilişki gösterirken, depresyon ile ise olumsuz yönde anlamlı ilişki göstermiştir.

Köker (1991), yaşam doyumunu 17-21 yaş grubunda bulunan normal ve sorunlu ergenler üzerinde karşılaştırmalı olarak incelediği araştırmasında, normal gruptaki ergenlerin yaşam doyumlarının, psikolojik problemleri olan ergenlerin yaşam doyumundan daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Araştırma sonucunda, yaşı yaşam doyumuna etkisi anlamlı bulunmazken, kız ergenlerin yaşam doyumunun erkek ergenlerinkinden daha yüksek olduğu görülmüştür.

Çevik (2010), lise öğrencilerinin cinsiyet, sınıf düzeyi, okul türü ile aile desteği, arkadaş desteği, özel kişi desteğini kapsayan sosyal destek ve öz saygı düzeylerinin, öznel iyi oluş düzeylerini yordayıp yordamadığını incelemek amacıyla, 398 öğrenci ile çalışmıştır. Araştırma sonucunda; öz saygı, algılanan aile ve arkadaş desteği değişkenlerinin, lise öğrencilerinin öznel iyi oluş düzeylerinin anlamlı birer yordayıcısı olduğu ve bu değişkenlerin öznel iyi oluş puanlarına ait toplam varyansın %63,5'ini açıkladığı, bununla birlikte cinsiyet, sınıf düzeyi, okul türü, algılanan özel kişi sosyal desteği değişkenlerinin ise. 05 düzeyinde önemli birer yordayıcı değişken olmadıkları belirlenmiştir.

Eryılmaz (2011a), ergenlerin öznel iyi oluşlarıyla aile ortamları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmaya 14–17 yaşları arasında 124 kız ve 128 erkek olmak üzere toplam 252 lise öğrencisinin katıldığı çalışmada veri toplamada, Ergen Öznel İyi Oluşu Ölçeği ve Aile Ortamı Ölçeği kullanılmıştır. Sonuç olarak; aile ortamındaki birlik düzeyinin yükselmesine paralel olarak ergenlerin öznel iyi oluş düzeylerinin de yükseldiği, aile ortamındaki kontrolün, ergen öznel iyi oluşu ile ilişkili olmadığı belirlenmiştir. Aile ortamının ergen öznel iyi oluşunu %26 oranında açıkladığı bulgusuna ulaşılmıştır. Bu çalışmanın sonuçları, öznel iyi oluş ve aile ortamı arasında istatistikî açıdan anlamlı ve önemli ilişkinin olduğunu göstermiştir.

Eryılmaz (2011b), ergenlerin öznel iyi oluşları ile olumlu gelecek beklentileri arasındaki ilişkileri incelemiştir. Çalışmaya, 14–17 yaşları arasında, 112'si kız ve 121'i erkek toplam 233 ergen katılmıştır. Çalışmada Ergen Öznel İyi Oluşu Ölçeği ve Olumlu Gelecek Beklentisi Ölçeği kullanılmıştır. Sonuç olarak; olumlu gelecek beklentisine sahip olan ergenlerin öznel iyi oluş düzeylerinin yükseldiği bulunmuştur. Olumlu gelecek beklentisinin ergen öznel iyi oluşunu %24 oranında açıkladığı sonucuna varılmıştır.

Türkmen (2011), anne-baba tutumları, özsaygı ve algılanan sosyal destek gibi değişkenleri, ele alıp öznel iyi oluşa etki edip etmediğini araştırmıştır. Araştırmaya 369 öğrenci dahil edilmiş ve Ana Baba Tutumları Ölçeği, Yaşamdan Doyum Ölçeği, Pozitif ve Negatif Duygulanım Çizelgesi, Rosenberg Özsaygı Ölçeği ve Çok Boyutlu Algılanan

Sosyal Destek Ölçeği kullanılmıştır. Sonuçta; anne baba tutumlarının doğrudan özsaygıyla ve algılanan sosyal destekle ilişkili olduğu, ayrıca algılanan sosyal destek ve özsaygının bu yapı içerisinde öznel iyi oluşla ilişkili olduğu belirlenmiştir.

Ergenlerden ziyade, Oktan (2012), üniversite 1. sınıf öğrencilerinin beden imajı ve reddedilme duyarlılıklarının öznel iyi oluşlarını yordayıp yordamadığını incelemiştir. Araştırmaya gönüllü olan ve 17-19 yaş aralığında, 189 kız, 143 erkek toplam 332 öğrenci dahil edilmiştir. Çalışmada Vücut Algısı Ölçeği, Reddedilme Duyarlılığı Ölçeği ve Öznel İyi Oluş Ölçeği kullanılmıştır. Çalışma sonucunda, üniversite öğrencilerinin beden imajı ve reddedilme duyarlılıklarının öznel iyi oluşlarının yordayıcısı olduğu, özellikle beden imajının öznel iyi oluş yordayıcılığının daha fazla olduğunu bulunmuştur.

Eryılmaz (2012a), yaptığı çalışmada ergenlerin öznel iyi oluşlarının aile ile ilişkiler yoluyla nasıl yükselttiklerini incelemiştir. Bu çalışmada, ön ve asıl çalışma grubu olmak üzere, iki çalışma grubu yer almıştır. Ön çalışma grubuna, 14 ile 17 yaşları arasındaki 158 kız ve 202 erkek olmak üzere, toplam 360 ergen katılmıştır. Asıl çalışma grubunda ise, toplam 90 ergen (45 kız, 45 erkek) yer almıştır. Verilerin toplanmasında, Ergen Öznel İyi Oluş Ölçeği ve açık uçlu soru formu kullanılmıştır. Çalışmada, ailelerin ergenlerle ilgilenmeleri, onların algılanan kontrollerini desteklemeleri, ergenlerle olumlu iletişimde bulunmaları, ergenlere karşı demokratik ve izin verici anne-baba tutumu içerisinde olmaları, ailede birliği oluşturmaları, ergenlerin özerkliğini desteklemeleri, ergenleri ailede yönetime katmaları, ergenlerle birlikte etkinlik yapmaları ile ergenlerin öznel iyi oluşlarını yükselttikleri sonucuna varılmıştır.

Bir başka çalışmasında Eryılmaz (2012b), ergenlerin çevreyle ilişki kurmak aracılığıyla öznel iyi oluşlarını nasıl yükselttiklerinin incelemiştir. Çalışmada, ön ve asıl çalışma grubu olmak üzere iki çalışma grubu yer almıştır. Ön çalışma grubuna lise öğrenimine devam eden, 14-17 yaşları arasındaki 158 kız ve 202 erkek olmak üzere toplam 360 ergen katılmıştır. Asıl çalışma grubunda ise 45 erkek ve 45 kız olmak üzere toplam 90 ergen yer almıştır. Verilerin toplanmasında, Ergenler İçin Öznel İyi Oluşu Artırma Stratejileri Ölçeği ve açık uçlu soru formu kullanılmıştır. Çalışma sonuçlarına

göre; ergenlerin çevreden önemsenmeye ve değer verilmeye, sosyal desteğe, yakın ilişkilerde güveni korumaya, beğenilmeye, anlaşılmaya/empatiye, sevildiğini görmeye, algılanan kontrolün yükseltilmesine, doğrudan öznel iyi oluşu artırmaya ve özerkliğin desteklenmesine yönelik tepkiler aldıklarında öznel iyi oluşlarının yükseldiği bulunmuştur. Ayrıca ergenlerin çevreye doğrudan öznel iyi oluşu artırmaya, sosyal destek sunmaya, olumlu iletişim kurmaya, kontrollü ilişki kurmaya, hediyeleşmeye, özgeci olmaya, olumlu düşünmeye, yakın ilişkilerde güveni korumaya ve iltifat etmeye yönelik tepkiler verdiklerinde öznel iyi oluşlarının yükseldiği görülmüştür.

Özdemir (2012), ergenlerin öznel iyi oluşunu demografik değişkenler, anne-baba kontrolü ve ana-baba kabul/ilgisi açısından incelemiştir. Çalışmaya 14-19 yaşları arasında 643 ergen katılmıştır. Sonuçlar, anne-baba gelirin yüksek yaşam doyumu ile, ergenlerin yaşının negatif duygu ile olumlu yönde ilişkili olduğunu göstermiştir. Anne-baba sevgisi yaşam doyumunu ve olumlu duyguyu yordarken, anne-baba kontrolü yaşam doyumunu ve olumlu duyguyu yordamamıştır. Olumsuz duygu, ana-baba kabul/ilgisi ve baba kontrolü tarafından yordanmıştır. Çalışmada; anne-baba kabul/ilgisinin ergenlerin iyi oluşu üzerinde önemli etkisi varken, anne-baba kontrolünün daha sınırlı düzeyde bir etkisi bulunduğu vurgulanmıştır.

Diğer çalışmalardan farklı olarak, Aslan (2013), Türkiye’de geç ergenlerin ayrışma/bireyleşmelerine ilişkin değerlendirmelerini beş faktör kişilik boyutlarının yordayıcılığı açısından değerlendirmiş, ayrışma bireyleşme ile beş faktör kişilik boyutları arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Çalışmaya 156 kız, 87 erkek olmak üzere toplam 243 öğrenci katılmıştır. Öğrencilere Ergen Ayrışma Bireyleşme Ölçeği ve Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi uygulanmıştır. Araştırma sonucunda; ayrışma bireyleşme sürecinde ayrılık kaygısı, akrana bağlanma, aynalamayı yaşama, dışadönüklük boyutu ile olumlu yönde ilişki göstermiş; reddedilme beklentisi dışadönüklük boyutu ile ters yönde ilişki göstermiş; dışadönüklüğün ayrılık kaygısını anlamlı bir şekilde yordadığı belirlenmiştir. Kısıtlanma kaygısı, öğretmene bağlanma, aynalamayı yaşama, bağlılığı inkâr yumuşak başlılık boyutu ile ters yönde ilişki göstermiştir. Diğer yandan bakım veren kişiye bağlanma, reddedilme beklentisinin yumuşak başlılık boyutu ile olumlu yönde ilişki gösterdiği bulunmuştur.

BÖLÜM III

3.Yöntem

Araştırmanın yöntem bölümünde araştırmanın modeli, evren ve örneklem, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve verilerin analizine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma ergenlerin öznel iyi oluş düzeylerinin algıladıkları anne baba tutumları açısından anlamlı derecede farklılaşıp farklılaşmadığını incelemeye yönelik betimsel bir çalışmadır. Araştırmanın bağımlı değişkeni ergenlerin öznel iyi oluş düzeyleri ve algılanan anne baba tutumları bağımsız değişkenleri ise ve cinsiyettir. Araştırmada iki ve daha fazla sayıdaki değişken arasında birlikte değişim derecesini belirleyen ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 2013-2014 eğitim öğretim yılında Karabük İli ortaöğretim kurumlarında eğitim gören 12.027 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemi rastlantısal olarak seçilen üç farklı ortaöğretim kurumuna devam eden 659 öğrenci oluşturmaktadır (Safranbolu Anadolu Lisesi, Safranbolu Fatih Anadolu Lisesi ve Atatürk Anadolu Lisesi). Örneklem seçiminde kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Başlangıçta 662 öğrenciden toplanan veriler incelendiğinde, üç öğrencinin bazı sorulara cevap vermediği için değerlendirme dışı bırakılmış, 351 kız ve 308 erkek öğrenciden elde edilen veriler değerlendirmeye alınmıştır. Örneklem grubunun cinsiyete göre dağılımları Tablo 3-1’de verilmiştir.

Tablo 3-1. Araştırma katılımcılarının cinsiyet değişkenlere göre dağılımı

		N	%
Cinsiyet	Kız	351	53.3
	Erkek	308	46.7

Tablo 3-1’de görüldüğü gibi, örneklem grubunu oluşturan katılımcıların % 53.3’ü kız % 46.7’si erkektir.

3.3. Verilerin Toplanması

Araştırma için Karabük Valiliğinden gerekli izinler alındıktan sonra okullara tek tek telefonla ulaşılmış ve ölçek uygulama takvimi oluşturulmuştur. Okulun uygun gördüğü günlerde randevu alınarak gidilmiş ve sınıflar ziyaret edilmiştir. Öğrencilere çalışmanın amacı ve içeriği açıklandıktan sonra, gönüllü olarak katılmak isteyenlere ölçme araçları verilerek doldurmaları istenmiştir. Ölçekleri yanıtlama süresi yaklaşık olarak 30-40 dakika sürmüştür. Doldurulan ölçekler süre sonunda araştırmacı tarafından toplanmıştır.

3.4. Veri Toplama Araçları

Araştırmaya katılan ergenlerin bazı kişisel bilgilerinin edinilmesi için araştırmacı tarafından geliştirilen “Kişisel Bilgi Formu”, anne babalarını algılayış durumlarının belirlenmesinde Yılmaz (2000)’in geliştirdiği “Ana-Baba Tutum Ölçeği”, öznel iyi oluş düzeylerini belirlemek amacıyla da Eryılmaz (2009) tarafından geliştirilmiş olan “Ergen Öznel İyi Oluş Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan bu veri toplama araçlarına ilişkin tanıtıcı bilgiler aşağıda verilmiştir.

3.4.1. Kişisel bilgi formu

Bu formda örnekleme oluşturan öğrencilerin yaş, cinsiyet, sınıf düzeyi, kardeş sayısı, anne babanın birliktelik durumu, anne ve babanın öğrenim düzeyi gibi demografik özelliklere ilişkin bilgilerin sorgulandığı sorular yer almıştır.

3.4.2. Anne baba tutum ölçeği

Anne Baba Tutum Ölçeği Lamborn, Mounts, Steinberg ve Dornbusch (1991) tarafından geliştirilmiş, Türkçe'ye uyarlaması Yılmaz (2000) tarafından yapılmıştır. Lamborn ve arkadaşları (1991) tarafından, Baumrind (1971), Maccoby ve Martin'in (1983) çalışmalarında öne sürdükleri boyutlar temel alınarak yapılan kapsamlı bir çalışmada, Steinberg ve arkadaşlarının (1989) çalışmalarında ele aldıkları boyutlardan da yararlanılarak Anne-Baba Tutum ölçeği geliştirilmiştir.

Ölçek puanlarına uygulanan faktör analizi sonucu kabul/ilgi, kontrol/denetleme ve psikolojik özerklik olmak üzere üç faktör ortaya çıkmıştır. Kabul/ilgi boyutu çocukların ebeveynlerini ne derece sevecen, ilgili ve katılımcı olarak algıladıklarını ölçmeyi, Kontrol/denetleme boyutu çocukların ebeveynlerini ne derece kontrollü ve denetleyici olarak algıladıklarını ölçmeyi, Psikolojik özerklik boyutu anne-babanın demokratik tutumu ne derece uyguladıklarını ve çocuğun bireyselliğini ifadeye ne derece cesaretlendirildiklerini ölçmeyi amaçlamaktadır. Özgün ölçeğin 19. maddeye kadar tek numaralı (1, 3, 5, 7, 9, 11, 13, 15, 17) olan 9 maddesi kabul/ilgi boyutunu, çift numaralı (2, 4, 6, 8, 10, 12, 14, 16, 18) olan 9 maddesi psikolojik özerklik boyutunu ve 19.maddeden son maddeye (19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26) kadar olan 8 maddesi ise kontrol/denetleme boyutunu oluşturmaktadır. Birinci ve üçüncü boyuttaki maddeler 4 dereceli likert-tipi ölçek üzerinde, ikinci boyuttaki maddelerin ilk ikisi 7 dereceli diğer maddeler ise 3 dereceli likert-tipi ölçek üzerinde değerlendirilmektedir. Bu ölçekte, ilköğretim, lise ve üniversite olmak üzere üç yaş grubunda güvenilirlik çalışması yapılmış üç alt ölçekteki her madde için, o madde çıkarılarak Cronbach Alfa değerleri incelenmiş ve sadece kabul/ ilgi boyutunda yer alan 3. madde çıkarıldığında alfa değerinde yaklaşık .5'lik bir artış olduğu bulunmuştur. Dolayısıyla, her üç yaş

grubunda da kabul/ilgi boyutundaki 3. madde (Annem ve babam yaptığının her şeyin en iyisini yapmam için beni zorlarlar.) faktör analizine dahil edilmemiş ve kabul/ilgi boyutu 8 maddeden oluşmuştur (Yılmaz, 2000).

Anne-baba tutum ölçeğinin güvenirlik çalışması ilköğretim, lise ve üniversite öğrencileri üzerinde ayrı ayrı yapılmıştır. Araştırma örneklemini oluşturan lise öğrencileri için güvenirlik katsayıları ve iç tutarlık katsayıları sırasıyla; kabul/ilgi alt ölçeği için .82 ve .70, kontrol/denetleme alt ölçeği için .88 ve .69, psikolojik özerklik alt ölçeği için .76 ve .66 olarak bulunmuştur (Yılmaz, 2000). Ölçeğin geçerlik çalışmasında ölçüt-bağıntılı geçerliğe dolaylı kanıt sayılabilmesi için ilgili araştırmalarda da yapıldığı gibi akademik başarı puanları açısından demokratiklik boyutları arasında anlamlı farklılıkların olup olmadığına bakılmıştır. Lise öğrencilerinin akademik başarı puanları açısından anne-babalarının demokratiklik düzeyleri arasında da anlamlı farklılıklar bulunmuştur. ($F=4.28$, s.d.=3 ve 116; $p<.01$). Düzeyler arasındaki farkların kaynağını bulmak amacıyla uygulanan Tukey testi sonuçları sadece ebeveynleri "1" düzeyinde olan deneklerin akademik başarı puanlarının "2" düzeyinde ($q=3.91$; s.d.=116,; $p<.01$) olan deneklerin puanlarından daha düşük olduğunu göstermiştir. Bir başka deyişle ebeveynleri daha demokratik olan ergenlerin akademik başarıları da daha yüksek bulunmuştur (Yılmaz, 2000). Bu çalışmada, örneklemin farklı olması nedeniyle Anne Baba Tutum Ölçeği ve alt boyutları için güvenirlik katsayıları tekrar hesaplanmıştır. Ortaöğretim öğrencileri için Anne Baba Tutum Ölçeği güvenirlik katsayıları sırasıyla, kabul/ilgi alt boyutu için .75, psikolojik özerklik alt boyutu için .66, kontrol/denetleme alt boyutu için .71 olarak bulunmuştur.

Ölçekten iki şekilde ölçüm alınmaktadır. Bunlardan birincisi, deneklerin her üç boyuta verdikleri cevaplar yoluyla demokratikliğin (authoritativeness) farklı düzeyleri ayırt edilerek ölçülmektedir. Kabul/ilgi, kontrol/denetleme ve psikolojik özerklik boyutunda ortancanın (median) üzerinde puan alan çocukların ebeveynleri "demokratik" olarak adlandırılmakta ve 3 puan almaktadırlar. Her üç boyutta ortancanın altında puan alan çocukların ebeveynleri "demokratik tutumda olmayan" (nonauthoritative) olarak adlandırılmakta ve 0 puan almaktadırlar. Herhangi iki boyutta ortancanın üzerinde puan alan çocukların ebeveynleri "bir ölçüde demokratik"

(somewhat authoritative) olarak adlandırılmakta ve 2 puan almaktadır. Sadece bir boyutta ortancanın üzerinde puan alan çocukların ebeveynleri "bir ölçüde demokratik tutumda olmayan" (somewhat nonauthoritative) olarak adlandırılmakta ve 1 puan almaktadır. Ölçekten ikinci ölçüm ise, kabul/ilgi ve kontrol/denetleme boyutlarının kesişmesinden 4 anne-baba tutumu ayırt edilerek alınmaktadır. Kabul/ilgi ve kontrol/denetleme boyutunda ortancanın üzerinde puan alan deneklerin ebeveynleri "demokratik", altında puan alanlar ise "izin verici-ihmkar", kabul/ilgi boyutunda ortancanın altında ve kontrol/denetleme boyutunda ortancanın üzerinde puan alan çocukların ebeveynleri "otoriter" (authoritarian), kabul/ilgi boyutunda ortancanın üzerinde ve kontrol/denetleme boyutunda ise ortancanın altında puan alan çocukların ebeveynleri "izin verici-müsamahakar" olarak adlandırılmıştır (Yılmaz, 2000).

3.4.3. Öznel iyi oluş ölçeği

Çalışmada Öznel iyi oluş değişkenini ölçmek için Eryılmaz (2009) tarafından geliştirilen Ergen Öznel İyi Oluş Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek ergenlerin öznel iyi oluş düzeylerini ölçmeyi amaçlamaktadır. Ölçek 15 maddeden ve dört alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin dört maddesi aile ilişkilerinde doyum, dört maddesi önemli diğerleri ile ilişkilerde doyum, üç maddesi yaşam doyumu, dört maddesi de olumlu duygularla ilgili maddelerden oluşmaktadır. Ölçeğin alt boyutlarından alınan puanlar yükseldikçe bireyin ilgili boyuta ait özelliklere yüksek derecede sahip olduğu söylenebilir. Ölçek toplam puanda vermektedir. Yükselen puanlar yüksek düzeyde ergenlerde öznel iyi oluşu göstermektedir. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 60 en düşük puan 15'tir (Akın, 2012).

Ergen öznel iyi oluş Ölçeğinin güvenilirliği iç tutarlık ve madde-toplam korelasyon yöntemleri ile belirlenmiştir. Ölçeğin tümü ve alt boyutları için hesaplanan Cronbach Alfa değerleri ölçeğin bütünü için .86, aile ile ilişkilerde doyum alt ölçeği için .81, önemli diğerleri ile ilişkilerde doyum .73, yaşam doyumu .81 olumlu duygular alt ölçeği için .66, Spearman Brown değerleri ölçeğin bütünü için .83, aile ile ilişkilerde doyum alt ölçeği için .83, önemli diğerleri ile ilişkilerde doyum .61, yaşam doyumu .79, olumlu duygular alt ölçeği için .54 olarak bulunmuştur. Ayrıca test tekrar test yöntemi

ile de ölçeğin güvenirliliği hesaplanmıştır. Bu amaçla ölçek aynı gruba iki hafta ara ile uygulanmıştır. Kararlılık katsayısı .83 olarak bulunmuştur. Ölçeğin geçerliliğini saptamak amacıyla yapılan açımlayıcı faktör analizinin ilk aşaması olarak ölçeğin tek boyutlu olup olmadığı temel bileşenler analizi ile test edilmiş ve ölçekte bulunan birinci faktör yük değerlerinin .30'un altında olan maddelerden oluştuğu bulunmuştur. Bu nedenle ölçeğin tek boyuttan değerlendirilemeyeceği düşünülmüştür. Uygulanan temel bileşenler analizi sonucunda 15 maddeli dört boyutlu bir ölçek elde edilmiştir. Faktör analizi sonucunda faktör yüklerinin .63 ile .79 arasında değiştiği bulunmuştur (Akın, 2012).

Bu çalışmada, örneklemin farklı olması nedeniyle Ergen Öznel İyi Oluş Ölçeği ve alt boyutları için ayrı ayrı güvenirlilik çalışması yapılmıştır. Yapılan çalışma sonucunda, güvenirlilik katsayıları ölçeğin bütünü için .91, aile ile ilişkilerde doyum alt ölçeği için .88, önemli diğerleri ile ilişkilerde doyum .78, yaşam doyumu .91 olumlu duygular alt ölçeği için .66, olarak bulunmuştur.

3.5. Verilerin Analizi

Bu çalışmada elde edilen veriler SPSS 20.0 paket programı ile değerlendirilmiştir. Verilerin frekans ve yüzde dağılımları verilmiştir. Normallik testi sonucunda, gruplar arasında farklılık incelenirken ikili gruplarda normal dağılmayan değişkenlerde Mann Whitney U Testi kullanılmıştır. İki'den fazla gruplarda ise normal dağılmayan değişkenlerde Bonferroni düzeltmeli Kruskal Wallis H Testi kullanılmıştır.

Gruplar arası farklılık incelenirken; anlamlılık seviyesi olarak 0.05 kullanılmış olup $p < 0,05$ olması durumunda gruplar arası anlamlı farklılığın olduğu, $p > 0,05$ olması durumunda ise gruplar arası anlamlı farklılığın olmadığı belirtilmiştir. Değişkenler arası ilişki Korelasyon Analizi ile incelenmiş olup, anlamlılık seviyesi 0,05 olarak kullanılmıştır. $P < 0,05$ olması durumunda değişkenler arası anlamlı bir ilişkinin olduğu, $p > 0,05$ olması durumunda ise değişkenler arası anlamlı bir ilişkinin olmadığı belirtilmiştir.

BÖLÜM IV

4. Bulgular

Bu bölümde, ergenlerin algıladıkları anne baba tutumları ile öznel iyi oluşları arasındaki ilişkiyi ortaya koyan bulgulara yer verilmiştir.

4.1. Anne Babasını Demokratik Olarak Algılayan Ergenlerin Öznel İyi Oluşlarının Cinsiyete Göre İncelenmesi

Araştırmanın ilk alt problemi olan “Anne babasını demokratik olarak algılayan ergenlerin öznel iyi oluşları cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” sorusunu incelemek için yapılan Mann-Whitney U testi analiz sonuçları Tablo 4-1’de yer almaktadır.

Tablo 4-1. Anne babasını demokratik olarak algılayan ergenlerin öznel iyi oluşlarının cinsiyete göre Mann-Whitney U testi sonuçları

Cinsiyet		Demokratik anne-baba					Mann-Whitney U testi		
		N	Mean	Median	Min	Max	SS	Sıra Ort.	z p
Aile ile ilişkilerde doyum	Kız	118	14.7	16.0	4.0	16.0	2.5	81.4	-1.22 0.221
	Erkek	49	14.8	16.0	4.0	16.0	2.8	90.2	
Önemli kişilerle ilişkide doyum	Kız	118	14.1	15.0	3.0	16.0	2.8	82.2	-0.782 0.434
	Erkek	49	14.3	16.0	4.0	16.0	2.7	88.3	
Yaşam doyumu	Kız	118	8.6	9.0	3.0	12.0	2.3	80.7	-1.39 0.164
	Erkek	49	9.0	9.0	3.0	12.0	2.6	91.9	
Olumlu duygular	Kız	118	13.2	14.0	4.0	16.0	2.7	83.6	-0.185 0.853
	Erkek	49	13.5	13.0	8.0	16.0	2.0	85.1	
Öznel İyi Oluş Toplam Puanı	Kız	118	50.5	53.0	18.0	60.0	8.5	81.9	-0.882 0.378
	Erkek	49	51.7	53.0	25.0	60.0	7.9	89.1	

Tablo 4-1 incelendiğinde anne babasını demokratik olarak algılayan ergenlerde; cinsiyet grupları arasında aile ile ilişkilerde doyum, önemli kişilerle ilişkide doyum, yaşam doyumu, olumlu duygular ve öznel iyi oluş ölçeği toplam puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı derecede farklılık görülmemektedir ($p>.05$). Demokratik anne babaya sahip kız-erkek çocukların puanlarının birbirine oldukça yakın

olduğu dikkat çekmektedir. Buna göre, ergenlerin anne babalarını demokratik olarak algılamaları ve öznel iyi oluş düzeyleri arasında cinsiyetin önemli bir etkisinin olmadığı söylenebilir.

4.2. Anne Babasını İhmalkâr Olarak Algılayan Ergenlerin Öznel İyi Oluşlarının Cinsiyete Göre İncelenmesi

Araştırmanın ikinci alt problemi olan “Anne babasını ihmalkâr olarak algılayan ergenlerin öznel iyi oluşları cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” sorusunu incelemek için yapılan Mann-Whitney U testi analiz sonuçları Tablo 4-2’de yer almaktadır.

Tablo 4-2. Anne Babasını İhmalkâr Olarak Algılayan Ergenlerin Öznel İyi Oluşlarının Cinsiyete Göre Mann-Whitney U testi sonuçları

Cinsiyet		İhmalkâr anne-baba						Mann-Whitney U testi		
		N	Mean	Median	Min	Max	SS	Sıra Ort.	z	p
Aile ile ilişkilerde doyum	Kız	56	13.0	13.0	4.0	16.0	3.0	79.6	-1.61	0.108
	Erkek	120	13.6	14.0	4.0	16.0	2.7	92.6		
Önemli kişilerle ilişkide doyum	Kız	56	12.5	13.5	4.0	16.0	3.4	83.8	-0.843	0.399
	Erkek	120	13.1	13.0	4.0	16.0	2.8	90.7		
Yaşam doyumu	Kız	56	7.0	7.0	3.0	12.0	2.4	75.4	-2.354	0.019*
	Erkek	120	8.0	8.0	3.0	12.0	2.7	94.6		
Olumlu duygular	Kız	56	12.2	13.0	4.0	16.0	2.6	89.7	-0.214	0.831
	Erkek	120	12.2	12.0	4.0	16.0	2.3	87.9		
Öznel İyi Oluş Toplam Puanı	Kız	56	44.6	46.0	18.0	59.0	8.4	77.6	-1.938	0.053
	Erkek	120	46.9	48.0	15.0	60.0	8.0	93.6		

* p< .05

Tablo 4-2. İncelendiğinde anne babasını ihmalkâr olarak algılayan ergenlerde; cinsiyet grupları arasında Aile ile ilişkilerde doyum, önemli kişilerle ilişkide doyum, olumlu duygular ve öznel iyi oluş ölçeği toplam puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı derecede farklılık görülmemektedir ($p>.05$). İstatistiksel olarak anlamlı olmamakla birlikte Aile ile ilişkilerde doyum, önemli kişilerle ilişkide doyum ve öznel iyi oluş ölçeği toplam puanı erkeklerde daha yüksek, olumlu duygular puanı ortalaması ise kız ver erkeklerde aynıdır ($\bar{x}=12,2$). Cinsiyet grupları arasında yaşam doyum puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı derecede farklılık görülmektedir ($p<.05$). Yaşam doyumu puanı erkeklerde kızlara göre anlamlı derecede daha yüksektir. Buna göre, ergenlerin anne babalarını ihmalkâr olarak algılamaları ve öznel iyi oluş düzeyleri

arasında cinsiyetin önemli kişilerle ilişkide doyum, olumlu duygular ve öznel iyi oluş ölçeği toplam puanı açısından önemli bir etkisinin olmadığı, yaşam doyum puanı açısından cinsiyetin etkisinin olduğu söylenebilir.

4.3. Anne Babasını Otoriter Olarak Algılayan Ergenlerin Öznel İyi Oluşlarının Cinsiyete Göre İncelenmesi

Araştırmanın üçüncü alt problemi olan “Anne babasını otoriter olarak algılayan ergenlerin öznel iyi oluşları cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” sorusunu incelemek için yapılan Mann-Whitney U testi analiz sonuçları Tablo 4-3’te yer almaktadır.

Tablo 4-3. Anne Babasını Otoriter Olarak Algılayan Ergenlerin Öznel İyi Oluşlarının Cinsiyete Göre Mann-Whitney U testi sonuçları

Cinsiyet		Ototriter anne-baba						Mann-Whitney U testi		
		N	Mean	Median	Min	Max	SS	Sıra Ort.	z	p
Aile ile ilişkilerde doyum	Kız	106	13.3	14.0	4.0	16.0	2.4	73.0	-1.718	0.086
	Erkek	47	14.0	14.0	7.0	16.0	2.1	86.1		
Önemli kişilerle ilişkide doyum	Kız	106	12.7	13.0	4.0	16.0	3.0	73.8	-1.369	0.171
	Erkek	47	13.5	14.0	8.0	16.0	2.2	84.3		
Yaşam doyumu	Kız	106	6.7	6.0	3.0	12.0	2.4	72.3	-2.002	0.045*
	Erkek	47	7.4	7.0	3.0	12.0	2.1	87.6		
Olumlu duygular	Kız	106	12.0	12.0	4.0	16.0	2.5	74.4	-1.103	0.271
	Erkek	47	12.5	13.0	5.0	16.0	2.5	82.9		
Öznel İyi Oluş Toplam Puanı	Kız	106	44.7	46.0	24.0	57.0	6.9	71.2	-2.432	0.015*
	Erkek	47	47.5	49.0	26.0	60.0	6.1	90.1		

* $p < .05$

Tablo 4-3. İncelendiğinde anne babasını otoriter olarak algılayan ergenlerde; cinsiyet grupları arasında aile ile ilişkilerde doyum, önemli kişilerle ilişkide doyum ve olumlu duygular puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı derecede farklılık görülmemektedir ($p > .05$). İstatistiksel olarak anlamlı olmamakla birlikte aile ile ilişkilerde doyum, önemli kişilerle ilişkide doyum ve olumlu duygular puanı erkeklerde daha yüksektir.

Cinsiyet grupları arasında yaşam doyumu ve öznel iyi oluş ölçeği toplam puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı derecede farklılık görülmektedir ($p<.05$).). Anne babasını otoriter olarak algılayan erkek ergenlerin yaşam doyumu ($\bar{x}=7,4$) ve öznel iyi oluş ölçeği toplam puanı ($\bar{x}=47,5$), kızlara göre anlamlı derecede daha yüksektir. Buna göre, anne babasını otoriter olarak algılayan erkek ergenlerin kızlara göre yaşamdan daha fazla doyum sağladıkları, öznel iyi oluş düzeylerinin ise daha yüksek olduğu söylenebilir.

4.4. Anne Babasını Hoşgörülü Olarak Algılayan Ergenlerin Öznel İyi Oluşlarının Cinsiyete Göre İncelenmesi

Araştırmanın dördüncü alt problemi olan “Anne babasını hoşgörülü olarak algılayan ergenlerin öznel iyi oluşları cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” sorusunu incelemek için yapılan Mann-Whitney U testi analiz sonuçları Tablo 4-4’te yer almaktadır.

Tablo 4-4. Anne Babasını Hoşgörülü Olarak Algılayan Ergenlerin Öznel İyi Oluşlarının Cinsiyete Göre Mann-Whitney U testi sonuçları

Cinsiyet		Hoşgörülü anne-baba						Mann-Whitney U testi		
		N	Mean	Median	Min	Max	SS	Sıra Ort.	z	p
Aile ile ilişkilerde doyum	Kız	71	15.1	16.0	4.0	16.0	2.2	80.8	-0.327	0.744
	Erkek	92	15.2	16.0	4.0	16.0	1.9	82.9		
Önemli kişilerle ilişkide doyum	Kız	71	14.3	15.0	4.0	16.0	2.6	83.0	-0.264	0.792
	Erkek	92	14.4	15.0	7.0	16.0	2.0	81.2		
Yaşam doyumu	Kız	71	9.3	9.0	3.0	12.0	2.2	82.4	-0.085	0.932
	Erkek	92	9.3	9.0	3.0	12.0	2.3	81.7		
Olumlu duygular	Kız	71	13.3	14.0	4.0	16.0	2.4	85.7	-0.904	0.366
	Erkek	92	13.0	13.0	5.0	16.0	2.5	79.1		
Öznel İyi Oluş Toplam Puanı	Kız	71	51.9	53.0	16.0	60.0	7.4	83.9	-0.461	0.645
	Erkek	92	51.9	53.0	22.0	60.0	6.6	80.5		

Tablo 4-4. incelendiğinde anne babasını hoşgörülü olarak algılayan ergenlerde; cinsiyet grupları arasında aile ile ilişkilerde doyum, önemli kişilerle ilişkide doyum, yaşam doyumu, olumlu duygular ve öznel iyi oluş ölçeği toplam puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı derecede farklılık görülmemektedir ($p>0,05$). Hoşgörülü anne babaya sahip kız ve erkek ergenlerin öznel iyi oluş puanlarının birbirine oldukça

yakın olduğu dikkat çekmektedir. Buna göre, ergenlerin anne babalarını hoşgörölü olarak algılamaları ve öznel iyi oluş düzeyleri arasında cinsiyetin önemli bir etkisinin olmadığı söylenebilir.

4.5. Ergenlerin Algıladıkları Anne-Baba Tutumları ile Öznel İyi Oluşları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Araştırmanın beşinci alt problemi olan “Ergenlerin Algıladıkları Anne-Baba Tutumları ile Öznel İyi Oluşları anlamlı farklılık göstermekte midir?” sorusunu incelemek için yapılan Kruskal-Wallis H testi analiz sonuçları Tablo 4-5’te yer almaktadır.

Tablo 4-5. Ergenlerin Algıladıkları Anne-Baba Tutumları ile Öznel İyi Oluşları Kruskal-Wallis H testi analiz sonuçları

Öznel İyi Oluş	Anne-Baba Yapısı	Kruskal-Wallis H testi									İkili Karşılaştırma
		N	Mean	Median	Min	Max	SS	Sıra Ort.	H	P	
Aile ile ilişkilerde doyum	1=Demokratik anne-baba	167	14.7	16.0	4.0	16.0	2.6	390.9	108.6	0.0001*	1-2
	2=İhmalkar anne-baba	176	13.4	14.0	4.0	16.0	2.8	259.6			1-3
	3=Ototriter anne-baba	153	13.5	14.0	4.0	16.0	2.3	254.1			4-2
	4=Hoşgörülü anne-baba	163	15.1	16.0	4.0	16.0	2.0	414.9			4-3
Önemli kişilerle ilişkide doyum	1=Demokratik anne-baba	167	14.1	15.0	3.0	16.0	2.8	379.0	51.4	0.0001*	1-2
	2=İhmalkar anne-baba	176	12.9	13.0	4.0	16.0	3.0	279.7			1-3
	3=Ototriter anne-baba	153	12.9	13.0	4.0	16.0	2.8	276.6			4-2
	4=Hoşgörülü anne-baba	163	14.4	15.0	4.0	16.0	2.3	384.2			4-3
Yaşam doyum	1=Demokratik anne-baba	167	8.7	9.0	3.0	12.0	2.4	372.6	83.6	0.0001*	1-2
	2=İhmalkar anne-baba	176	7.7	8.0	3.0	12.0	2.7	294.6			1-3
	3=Ototriter anne-baba	153	6.9	7.0	3.0	12.0	2.3	236.5			4-2
	4=Hoşgörülü anne-baba	163	9.3	9.0	3.0	12.0	2.3	412.3			4-3
Olumlu duygular	1=Demokratik anne-baba	167	13.3	14.0	4.0	16.0	2.6	379.4	34.5	0.0001*	1-2
	2=İhmalkar anne-baba	176	12.2	12.0	4.0	16.0	2.4	288.7			1-3
	3=Ototriter anne-baba	153	12.2	12.0	4.0	16.0	2.5	285.3			4-2
	4=Hoşgörülü anne-baba	163	13.1	13.0	4.0	16.0	2.4	366.0			4-3
Öznel İyi Oluş Toplam Puanı	1=Demokratik anne-baba	167	50.9	53.0	18.0	60.0	8.3	402.3	12.8	0.0001*	1-2
	2=İhmalkar anne-baba	176	46.2	48.0	15.0	60.0	8.2	264.5			1-3
	3=Ototriter anne-baba	153	45.5	47.0	24.0	60.0	6.8	231.6			4-2
	4=Hoşgörülü anne-baba	163	51.9	53.0	16.0	60.0	7.0	419.1			4-3

*(p<.05)

Tablo 4-5 incelendiğinde algılanan anne baba tutumları ile öznel iyi oluş ölçeği aile ile ilişkilerde doyum alt boyut puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı derecede farklılık görölmektedir (p<.05). Aile ile ilişkilerde doyum alt boyut puanı demokratik

anne ve babaya sahip ergenlerde, ihmalkâr ve otoriter anne babaya sahip ergenlere göre anlamlı derecede daha yüksektir ($\bar{x}=14,7$). Aynı zamanda hoşgörölü anne babaya sahip ergenlerin aile ile ilişkilerde doyum alt boyut puanı ($\bar{x}=15,1$), ihmalkâr ve otoriter anne babaya sahip ergenlere göre anlamlı derecede daha yüksektir.

Algılanan anne baba tutumları ile öznel iyi oluş ölçeği önemli kişilerle ilişkilerde doyum alt boyut puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı derecede farklılık görölmektedir ($p<.05$). Önemli kişilerle ilişkilerde doyum alt boyut puanı demokratik anne ve babaya sahip bireylerde ihmalkâr ve otoriter anne babaya sahip bireylere göre anlamlı derecede daha yüksektir ($\bar{x}=14,1$). Aynı zamanda hoşgörölü anne babaya sahip bireylerin önemli kişilerle ilişkilerde doyum puanı ihmalkâr ve otoriter anne-babaya sahip bireylere göre anlamlı derecede daha yüksektir ($\bar{x}=14,4$).

Algılanan anne baba tutumları ile yaşam doyum alt boyut puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı derecede farklılık görölmektedir ($p<.05$). Yaşam doyum alt boyut puanı demokratik anne ve babaya sahip bireylerde ihmalkâr ve otoriter anne babaya sahip bireylere göre anlamlı derecede daha yüksektir ($\bar{x}=8,7$). Aynı zamanda hoşgörölü anne babaya sahip bireylerin yaşam doyum puanı ihmalkâr ve otoriter anne babaya sahip bireylere göre anlamlı derecede daha yüksektir ($\bar{x}=9,3$).

Algılanan anne baba tutumları ile olumlu duygular puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı derecede farklılık görölmektedir ($p<.05$). Olumlu duygular puanı demokratik anne ve babaya sahip bireylerde ihmalkâr ve otoriter anne babaya sahip bireylere göre anlamlı derecede daha yüksektir ($\bar{x}=13,3$). Aynı zamanda hoşgörölü anne babaya sahip bireylerin olumlu duygular puanı ihmalkâr ve otoriter anne babaya sahip bireylere göre anlamlı derecede daha yüksektir ($\bar{x}=13,1$).

Algılanan anne baba tutumları ile öznel iyi oluş toplam puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı derecede farklılık görölmektedir ($p<.05$). Öznel iyi oluş toplam puanı demokratik anne ve babaya sahip bireylerde ihmalkâr ve otoriter anne babaya sahip bireylere göre anlamlı derecede daha yüksektir ($\bar{x}=50,9$). Aynı zamanda hoşgörölü anne babaya sahip bireylerin öznel iyi oluş toplam puanı ihmalkâr ve otoriter anne babaya sahip bireylere göre anlamlı derecede daha yüksektir ($\bar{x}=51,9$).

BÖLÜM V

5.Tartışma ve Yorum

Bu bölümde araştırma bulgularının sırasına uygun olarak tartışma ve yorumlanmasına yer verilmiştir.

5.1. Anne Babasını Demokratik, İhmalkâr, Otoriter ve Hoşgörülü Algılayan Ergenlerin Öznel İyi Oluşlarının Cinsiyete Göre İncelenmesine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu

Araştırmada “Anne babasını demokratik, ihmalkâr, otoriter ve hoşgörülü olarak algılayan ergenlerin öznel iyi oluşları cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” alt problemlerinin bulgularında, anne babasını demokratik, ihmalkâr ve hoşgörülü olarak algılayan ergenlerde; cinsiyet grupları arasında öznel iyi oluş ölçeği aile ile ilişkilerde doyum, önemli kişilerle ilişkide doyum, yaşam doyumu, olumlu duygular alt boyutları ve öznel iyi oluş ölçeği toplam puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı derecede farklılık görülmemektedir ($p>.05$).

Anne babasını otoriter olarak algılayan ergenlerde; cinsiyet grupları arasında öznel iyi oluş ölçeği aile ile ilişkilerde doyum, önemli kişilerle ilişkide doyum ve olumlu duygular alt boyut puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı derecede farklılık görülmemektedir ($p>.05$). İstatistiksel olarak anlamlı olmamakla birlikte aile ile ilişkilerde doyum, önemli kişilerle ilişkide doyum ve olumlu duygular alt boyut puanı erkeklerde daha yüksektir.

Anne babasını otoriter olarak algılayan ergenlerde; cinsiyet grupları arasında yaşam doyumu alt boyut ve öznel iyi oluş ölçeği toplam puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı derecede farklılık görülmektedir ($p<.05$). Yaşam doyumu alt boyut ve

öznel iyi oluş ölçeği toplam puanı erkeklerde kızlara göre anlamlı derecede daha yüksektir.

Bu araştırmaya göre, ergenlerin anne babalarını demokratik, ihmalkâr ve hoşgörülü olarak algılamaları ve öznel iyi oluş düzeyleri arasında cinsiyetin önemli bir etkisinin olmadığı ancak anne babasını otoriter olarak algılayan ergenlerde öznel iyi oluş ölçeği yaşam doyumu alt boyut ve öznel iyi oluş toplam puanı açısından cinsiyetin etkisinin olduğu, aile ile ilişkilerde doyum, önemli kişilerle ilişkide doyum ve olumlu duygular alt boyut puanı üzerinde önemli bir etkisinin olmadığı söylenebilir. Literatürde, ergenlerin anne baba tutumlarını algılama durumları ve cinsiyetin etkisi ile ilgili farklı sonuçlara ulaşılmıştır.

Bir başka araştırmada Haktanır ve Baran (1998), gençlerin benlik saygısı düzeyleri ile anne baba tutumlarını algılamalarını bazı değişkenler açısından incelemişler ve cinsiyetin, demokratik ve ilgisiz anne baba tutumuna sahip gençlerde benlik saygısında farklılık yarattığı, demokratik anne baba tutumuna sahip gencin yüksek özsaygıya sahip olduğu bulmuşlardır. Çeçen (2008), öğrencilerin cinsiyetlerine ve anne-baba tutum algılarına göre yalnızlık ve algılanan sosyal destek düzeylerini incelemiş ve cinsiyetin etkisine göre yalnızlık ve sosyal destek düzeylerinin farklılaşmadığını, kız ve erkek öğrencilerin birbirine benzer düzeyde yalnızlık ve sosyal destek algılarının olduğunu bulmuştur. Anne-baba tutumları etkisine göre ise yalnızlık ve sosyal destek düzeylerinin anlamlı bir biçimde farklılaştığını, ebeveynlerini demokratik algılayan çocuklarının kendilerini daha az yalnız hissettikleri ve daha fazla arkadaşlarından ve ailelerinden sosyal destek aldıklarını algıladıklarını bulmuştur. Tire (2011), ön ergenlerin, algıladıkları anne ve baba tutumları ile cinsiyetleri açısından olumlu mükemmeliyetçilik puanlarında anlamlı bir farklılaşma olup olmadığını araştırmış ve olumlu mükemmeliyetçilik puanlarında, algılanan anne baba tutumlarına göre anlamlı bir farklılaşma olduğunu, ancak cinsiyete göre anlamlı bir farklılaşmanın olmadığını bulmuştur.

Fugl-Meyer, Melin, Fugl-Meyer (2002), 18-64 yaş arası İsveçlilerin yaşam memnuniyetlerini, yaş, cinsiyet ve gelir açısından incelemiş ve cinsiyet açısından öznel

iyi oluş düzeylerinde bir farklılığın olmadığını bulmuştur. Tuzgöl-Dost (2004), cinsiyet açısından kız ve erkek üniversite öğrencilerinin öznel iyi oluş düzeyleri arasında bir farklılık olmadığını bulmuştur. Özen (2005), ergenlerin öznel iyi oluş düzeylerinin cinsiyete göre farklılık göstermediğini saptamıştır. Çelik (2008), yaptığı çalışmada cinsiyetin öznel iyi oluşa bir etkisi bulunmadığı sonucuna ulaşmıştır. Toprak (2014), ergenlerin mutluluk düzeylerini cinsiyet değişkenine göre incelemiş ve mutluluk düzeyleri açısından kadın ergenler arasında anlamlı bir farklılık olmadığını bulmuştur. Yine yurtdışında yapılan benzer çalışmalarda, cinsiyetin öznel iyi oluş düzeyi üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmadığı bulunmuştur (Katja, Paivi, Marja-Terttu, Pekka, 2002; Mahon ve Yarcheski, 2005; Chan ve Lee, 2006; Karatzias ve diğerleri, 2006). Bu bulgular, çalışmada elde edilen ergenlerin anne babalarını demokratik ve hoşgörülü olarak algılamaları ve öznel iyi oluş düzeyleri arasında cinsiyetin önemli bir etkisinin olmadığı bulgusuyla benzerlik göstermektedir.

Tuzgöl-Dost (2007), yaptığı çalışmada üniversite öğrencilerinin yaşam doyumlarının cinsiyet, algılanan akademik başarı, algılanan ekonomik durum, algılanan anne tutumu, algılanan baba tutumu, gelecekte beklenen, dini inanç ve yalnızlık değişkenlerine göre anlamlı bir şekilde değişip değişmediğini incelemiştir. Araştırma sonucunda cinsiyet, algılanan akademik başarı, algılanan ekonomik durum, gelecekte beklenen, dini inanç ve yalnızlık değişkenlerine göre üniversite öğrencilerinin yaşam doyumu puanları arasında anlamlı düzeyde farklılaştığı bulunmuştur. Cinsiyete göre kızların yaşam doyumu puan ortalamasının erkeklerinkinden anlamlı olarak daha yüksek olduğu bulunmuştur. Sezer (2010), yaptığı çalışmada ergenlerin kendilik algılarının anne baba tutumları ve bazı faktörlerle ilişkisini araştırmış, cinsiyete ilişkin yapılan karşılaştırmada erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre kendilik algısının olumlu yönde anlamlı düzeyde farklılaştığını bulmuştur. Anne-babasının tutumunu orta ve yüksek düzeyde demokratik olarak algılayan ergenlerin kendilik algıları, anne babasını düşük düzeyde demokratik algılayan öğrencilere göre anlamlı olarak farklılaştığı bulunmuştur. Anne babasının tutumunu orta ya da yüksek düzeyde demokratik bulan ergenler kendilerini daha olumlu olarak algılamaktadırlar. Eryılmaz ve Ercan (2011), öznel iyi oluşun cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemiş ve ergenlerde farklılaşmadığını yetişkinlerde farklılaştığını bulmuşlardır.

Ben Zur (2003), ergenlerin kişisel ve aile faktörleri ile öznel iyi oluş düzeylerini araştırdığı çalışmada, ergenlerin cinsiyete göre öznel iyi oluş düzeylerinde erkeklerin öznel iyi oluş düzeylerinin kızların öznel iyi oluş düzeylerinden anlamlı derecede farklılaştığını bulmuştur. Yine yurt dışında yapılan çalışmalarda cinsiyet ile öznel iyi oluş düzeyleri arasında anlamlı farklılığın olduğunu bulan araştırmalara (Diener, Sandvik ve Larsen, 1985; White, 1992; Atienza, Balaguer ve Garcia-Merita, 2003) rastlamak mümkündür. Bu bulgular, anne babasını otoriter olarak algılayan ergenlerde yaşam doyumu ve öznel iyi oluş toplam puanı açısından cinsiyetin etkisinin olduğu bulgusuyla paralellik göstermektedir.

Literatür incelendiğinde farklı anne baba tutumlarına sahip ergenlerin cinsiyet açısından öznel iyi oluş düzeyleri ile ilgili farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Bu durum yapılan araştırmayla paralellik göstermektedir. Araştırmada ve literatürde görülen bu farklılıkta öznel iyi oluş düzeyi üzerinde kültürün etkisinin olduğu düşünülmektedir. Okul öncesi eğitimden başlayarak kadınlarla erkeklerin eğitim olanaklarından eşit olarak yararlanması, eğitimde destek politikalarının kadınlara fırsatlar tanınması, kadınların iş hayatına katılmaları, yasaların kadın erkek eşitliği doğrultusunda uyarlanması, son dönemlerde çocuk merkezli bir yaşamın hakim olması gibi nedenlerden dolayı anne babasını demokratik ve hoşgörülü algılayan ergenlerde cinsiyet açısından öznel iyi oluş düzeylerinde farklılaşmanın olmadığı düşünülmektedir.

Anne-babasını otoriter ve ihmalkâr algılayan ergenlerde, ailelerinin gözünde kız çocuklarını daha fazla korumaya muhtaç olması, okul dışı sosyal yaşamın kız ergenler için uygun olmadığının düşünülmesi, kız çocuklarına erkek çocuklarına oranla daha fazla kısıtlama getirilmesi gibi nedenlerden dolayı kız ve erkek ergenlerin cinsiyet açısından yaşam doyumu ve öznel iyi oluşları açısından anlamlı farklılık olduğu düşünülebilir.

5.2. Ergenlerin Algıladıkları Anne-Baba Tutumları ile Öznel İyi Oluşları Arasındaki İlişkinin İncelenmesine İlişkin Bulguların Tartışma ve Yorumu

Algılanan anne baba tutumları ile öznel iyi oluş ölçeği aile ile ilişkilerde doyum alt boyut puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı derecede farklılık görülmektedir ($p<.05$). Aile ile ilişkilerde doyum alt boyut puanı demokratik anne ve babaya sahip bireylerde ihmalkâr ve otoriter anne babaya sahip bireylere göre anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur. Aynı zamanda hoşgörülü anne babaya sahip bireylerin aile ile ilişkilerde doyum puanı ihmalkâr ve otoriter anne babaya sahip bireylere göre anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur.

Algılanan anne baba tutumları ile öznel iyi oluş ölçeği önemli kişilerle ilişkilerde doyum puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı derecede farklılık görülmüştür ($p<.05$). Önemli kişilerle ilişkilerde doyum alt boyut puanı demokratik anne ve babaya sahip bireylerde ihmalkâr ve otoriter anne babaya sahip bireylere göre anlamlı derecede daha yüksektir. Aynı zamanda hoşgörülü anne babaya sahip bireylerin önemli kişilerle ilişkilerde doyum alt boyut puanı puanı ihmalkâr ve otoriter anne babaya sahip bireylere göre anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur.

Algılanan anne baba tutumları ile öznel iyi oluş ölçeği yaşam doyum puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı derecede farklılık görülmektedir ($p<.05$). Yaşam doyum alt boyut puanı demokratik anne ve babaya sahip bireylerde ihmalkâr ve otoriter anne babaya sahip bireylere göre anlamlı derecede daha yüksektir. Aynı zamanda hoşgörülü anne babaya sahip bireylerin yaşam doyum alt boyut puanı ihmalkâr ve otoriter anne babaya sahip bireylere göre anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur.

Algılanan anne baba tutumları ile öznel iyi oluş ölçeği olumlu duygular puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı derecede farklılık görülmektedir ($p<.05$). Olumlu duygular alt boyut puanı demokratik anne ve babaya sahip bireylerde ihmalkâr ve otoriter anne babaya sahip bireylere göre anlamlı derecede daha yüksektir. Aynı zamanda hoşgörülü anne babaya sahip bireylerin olumlu duygular alt boyut puanı

ihmalkâr ve otoriter anne babaya sahip bireylere göre anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur.

Algılanan anne baba tutumları ile öznel iyi oluş toplam puanı açısından istatistiksel olarak anlamlı derecede farklılık görülmektedir ($p<.05$). Öznel iyi oluş toplam puanı demokratik anne ve babaya sahip bireylerde ihmalkâr ve otoriter anne babaya sahip bireylere göre anlamlı derecede daha yüksektir. Aynı zamanda hoşgörülü anne babaya sahip bireylerin öznel iyi oluş toplam puanı ihmalkâr ve otoriter anne babaya sahip bireylere göre anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur.

Bu araştırmaya göre algılanan anne baba tutumları, ergenlerin aile ile ilişkilerinde doyum, önemli kişilerle ilişkilerde doyum, yaşam doyumu, olumlu duygular ve öznel iyi oluş düzeylerinde etkisinin olduğu söylenebilir. Literatürde, ergenlerin anne baba tutumlarını algılama durumları ve öznel iyi oluşları ile ilgili araştırma sonuçlarına paralel çalışmalara ulaşmak mümkündür.

Busse (1969) anne babanın aşırı koruyucu ve otoriter davranışlarının esnek düşünme becerisini engellediğini bulmuştur. Kulaksızoğlu (1985), yapmış olduğu çalışmada anneleri demokratik davranma ve eşitlik tanıma tutumu gösteren ergenlerin genel sorunları, anneleri aşırı koruyucu ve baskıcı-otoriter tutum gösteren ergenlerin genel sorunlarına göre daha az olduğunu bulmuştur. Arcan (2006), demokratik anneye sahip çocukların akademik başarı ortalamalarını gerek demokratik tutumda olmayan anneye ve bir ölçüde demokratik tutumda olmayan anneye sahip çocukların akademik başarı puan ortalamasından; gerekse bir ölçüde demokratik anneye sahip çocukların akademik başarı puan ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksek olduğunu bulmuştur. Aktaş (2011), lise öğrencilerinin algılanan demokratik anne baba tutum puanları arttıkça benlik saygılarının arttığını, algılanan koruyucu ve otoriter puanları arttıkça ise benlik saygılarının azaldığını ortaya koymuştur. Tire (2011), ön ergenlerin, algıladıkları baba tutumları ve cinsiyetleri açısından olumlu mükemmeliyetçilik puanlarında anlamlı bir farklılık olup olmadığını incelemiş ve anne babasını demokratik olarak algılayan ergenlerin olumlu mükemmeliyetçilik düzeylerinin ihmalkâr ve otoriter olarak algılayan ön ergenlerden daha yüksek olduğunu tespit etmiştir. Özdemir (2012), çalışmasında,

ergenlerin öznel iyi oluşları ile ana-baba kontrolü, ana-baba sevgisi, ana baba eğitim düzeyi ve gelir düzeyi, cinsiyet ve yaş arasındaki ilişkileri incelemiştir. Ana-baba sevgisi yaşam doyumunu ve olumlu duyguyu yordarken, ana-baba kontrolü yaşam doyumunu ve olumlu duyguyu, olumsuz duygu, ana-baba kabul/ilgisi ve baba kontrolü tarafından yordandığını göstermiştir. Sonuçlara göre ana-baba kabul/ilgisinin ergenlerin iyi oluşu üzerinde önemli etkisi varken, ana-baba kontrolünün daha sınırlı düzeyde bir etkisi bulunmaktadır. Kocayörük (2012), ergenlerin anne-baba algısı, duyuşsal iyi oluşları ve özerk benlik algıları arasındaki ilişki incelenmiştir Gerçekleştirilen analiz sonuçları, anne ve babadan algılanan desteğin, ergenlerin özerk benlik yönetimleriyle birlikte, duyuşsal iyi oluşlarına katkı sağladığını bulmuştur. Eryılmaz (2012), ailelerin ergenlerle ilgilenmeleri, onların algılanan kontrollerini desteklemeleri, ergenlerle olumlu iletişimde bulunmaları, ergenlere karşı demokratik ve izin verici ana-baba tutumu içerisinde olmaları, ailede birliği oluşturmaları, ergenlerin özerkliğini desteklemeleri, ergenleri ailede yönetime katmaları, ergenlerle birlikte etkinlik yapmaları ile ergenlerin öznel iyi oluşlarını yükselttikleri sonucuna ulaşmıştır. Karabeyeser (2013), Demokratik anne-baba tutumuna sahip üniversite öğrencilerinin, diğerleriyle olumlu ilişkiler, çevresel hâkimiyet ve kendini kabul düzeylerinin otoriter ve koruyucu-istekçi anne-baba tutumuna sahip üniversite öğrencilerinden daha yüksek olduğu bulmuştur. Ayrıca demokratik anne-baba tutumuna sahip üniversite öğrencilerinin otoriter anne-baba tutumuna sahip öğrencilerden daha yüksek bireysel gelişim ve yaşam amacı düzeyine sahip olduğunu tespit etmiştir.

Literatürde incelendiğinde anne-babasını demokratik ve hoşgörülü olarak algılayan ergenlerin benlik saygılarının, duyuşsal iyi oluşlarının, olumlu mükemmeliyetçilik düzeylerinin, psikolojik iyi oluşlarının, kendini kabul düzeylerinin ve öznel iyi oluşlarının, anne babasını otoriter ve ihmalkâr olarak algılayan ergenlerden anlamlı derecede yüksek olduğu sonuçlarına ulaşılmaktadır. Bu sonuçlar yapılan araştırma ile paralellik göstermektedir. Ergenin öznel iyi oluşu üzerinde anne baba tutumları önemli bir etkiye sahiptir. Bu etkinin ergenler üzerinde demokratik ve hoşgörülü tutuma sahip ailelerde olumlu yansıması ve öznel iyi oluşlarının yüksek olması, otoriter ve ihmalkar tutuma sahip ailelerde olumsuz yansıması ve öznel iyi oluş düzeylerinin düşük olmasına neden olduğu düşünülmektedir. Anne ve baba tutumlarını

demokratik ve hoşgörölü olarak algılayan ergenlerin özneı iyi oluşlarının yüksek olmasında ailelerin, ergenlerin özgüvenlerini geliştirmesine katkıda bulunmalarının, kısıtlama ve özgürlük arasında sağılıklı bir denge oluşturmalarının, iletişimlerinin sağılıklı olmasının, ergenlerle sıcak ve sevecen bir ilişki kurmalarının, onları bir birey olarak kabul edip değeri vermelerinin etkisinin olduğı düşünölmektedir.

BÖLÜM VI

6. Sonuç ve Öneriler

Bu bölümde tartışılıp yorumlanan bulgulara ait araştırma sonuçları verilmiş ve sonuçlar doğrultusunda hem konuya taraf olabilecek uygulamacılara hem de bundan sonra yapılma ihtimali olan araştırmalara ilişkin öneriler sunulmuştur.

1. Anne-babasını demokratik olarak algılayan ergenlerin öznel iyi oluşlarının cinsiyet açısından farklılaşmadığı gözlenmiştir.
2. Anne-babasını ihmalkâr olarak algılayan ergenlerin öznel iyi oluşlarının cinsiyet açısından farklılaştığı gözlenmiştir.
3. Anne-babasını otoriter olarak algılayan ergenlerin öznel iyi oluşlarının cinsiyet açısından farklılaştığı gözlenmiştir.
4. Anne-babasını hoşgörülü olarak algılayan ergenlerin öznel iyi oluşlarının cinsiyet açısından farklılaşmadığı gözlenmiştir.
5. Ergenlerin algıladıkları anne-baba tutumları ile öznel iyi oluşları arasında anlamlı bir ilişki olduğu ve anne baba tutumlarının öznel iyi oluşu açıklamada önemli bir değişken olduğu belirlenmiştir.

Bu araştırmadan elde edilen bulgular doğrultusunda şu öneriler sıralanabilir:

1. Anne-baba tutumlarının ergenlerin öznel iyi oluşlarına etkileri yapılacak anne-baba eğitim programlarında vurgulanabilir.
2. Yapılacak anne baba eğitim programlarında teorik bilgi aktarımından çok görselliğe dayalı, olumlu ve olumsuz örneklerin sunulduğu kısa film gösterimi şeklinde yapılması daha etkili olacağı düşünülmektedir.
3. Anne-baba tutumu açısından, ergenlerin öznel iyi oluşları incelendiğinde demokratik ve hoşgörülü anne baba tutumuna sahip öğrencilerin öznel iyi oluş düzeylerinin otoriter ve ihmalkâr anne baba tutumuna sahip öğrencilerin

düzeylerinden daha yüksek olduğunun bulunması alan uygulayıcıları açısından önemlidir. Önleyici ruh sağlığı çalışmaları kapsamında demokratik ve hoşgörülü tutum anne-babalara önerilmektedir.

4. Okul Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servislerince yapılacak aile eğitimlerinde anne baba tutumu ve öznel iyi oluş konularına ve bunların ergenlerin üzerindeki etkilerine ağırlık verilebilir.

5. Özellikle teknolojik imkânlardan da yararlanarak anne baba tutumları ve öznel iyi oluş üzerine kamu spotları oluşturularak televizyon ve internette yayınlanması daha fazla kitleye ulaşım imkanı sağlayacağından önemli görülmektedir.

Araştırmacılara Yönelik öneriler

1. Bu araştırmada anne babalarını farklı tutumlarla algılayan ergenlerin öznel iyi oluşu cinsiyet değişkeni açısından incelenmiştir. Anne babalarını farklı tutumlarla algılayan ön ergenlerin öznel iyi oluşları demografik değişkenler açısından ele alınabilir.

2. Bu araştırmada anne-baba tutumları ile öznel iyi oluş arasındaki ilişki incelenmiştir. Ailenin diğer üyelerinin farklı özellikleri ile öznel iyi oluş arasındaki ilişkiye bakılabilir.

3. Bu çalışmada yalnızca ergenler ele alınmıştır. Çocukluk, ön ve son ergenlik dönemi anne baba tutumu ve öznel iyi oluş arasındaki ilişkiye bakılabilir.

4. Benzer bir çalışma, farklı bölgelerdeki okullarda daha geniş bir öğrenci örneklemiyle yapılabilir.

5. Özel gereksinimli ergenlerde anne-baba tutumu ile öznel iyi oluş arasındaki ilişki incelenebilir.

6. Ergenlerde anne baba tutumlarının öznel iyi oluşu etkileme gücünü tespit etmek için regresyon çalışması yapılabilir.

7. Anne baba tutumu ve öznel iyi oluş, kültürlerarası çalışmalarla ele alınıp karşılaştırılabilir.

8. Yapılacak deneysel çalışmalarda, ergen öznel iyi oluşunu arttırıcı etmenler ele alınabilir.
9. Öznel iyi oluşu etkilediği düşünülen diğer faktörlerin etkilerine bakılabilir.

KAYNAKÇA

- Akın, A. (2012). *Psikoloji ve Eğitimde Kullanılan Güncel Ölçme Araçları*. Ankara: Nobel Yayın.
- Aktaş, S. (2011). 9. sınıfta anne baba tutumları ve benlik saygısı arasındaki ilişkinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Konya: Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Arcan, K. (2006). Özel okulara giden lise düzeyindeki ergenlerin, akademik başarıları ile algıladıkları anne baba tutumu arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aslan, S. (2013). Türk geç ergenlerde beş faktör kişilik boyutlarıyla ayrışma bireyleşmenin yordanması. *Eğitim Araştırmaları*, 7-28.
- Atienza, F. L., Balaguer, I. ve Garcia-Merita, M. L. (2003). Satisfaction with life scale: Analysis of factorial invariance across sexes. *Personality and Individual Differences*, 35, 1255–1260.
- Aydın, B. (2005). *Çocuk ve Ergen Psikolojisi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Babaroğlu, A. (2013). *Çocuk Psikolojisi ve Ruh Sağlığı*. Ankara: Vize Yayıncılık.
- Bakırcıoğlu, R. (2011). *Çocuk ve Ergende Ruh Sağlığı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Baumrind, D. (1967). Child care practices anteceding three patterns of preschool. *Genetic Psychology Monograph*, 75(1), 43- 88.
- Baumrind, D. (1972). An exploratory study of socialization effects on black children: Some black and white comparisons. *Child Development*, 43, 261–267.
- Ben-Zur, H. (2003). Happy adolescents: The link between subjective well-being internal resources and parental factors. *Jurnal of Youth and Adolescence*, 32, 67-79.

- Bergman, M. ve Scott, J. (2001). Young adolescents' wellbeing and health-risk behaviours: gender and socio-economic differences. *Journal of Adolescence*, 24, 183–197.
- Biswas-Diener, R., Diener, E. ve Tamir, M. (2004). The psychology of subjective wellbeing. *Daedalus*, 133(2), 18-26.
- Carruthers, C. P., ve Hood, C. D. (2004). The power of positive: Leisure and wellbeing. *Therapeutic Recreation Journal*, 38(2), 225- 245.
- Çeçen, A. R. (2008). Öğrencilerinin cinsiyetlerine ve anababa tutum algılarına göre yalnızlık ve sosyal destek düzeylerinin incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi* , 6(3):415-431.
- Çelik, Ş. (2008). Lise öğrencilerinin öznel iyi oluşlarının duygusal zeka açısından incelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Cenkseven, F. ve Akbaş, T. (2007). Üniversite öğrencilerinin öznel ve psikolojik iyi olmalarını yordayan değişkenlerin incelenmesi,. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 27, 43-65.
- Çevik, N. (2010). Lise öğrencilerinin iyi oluşlarını yordayan bazı değişkenler. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çevik, N. (2010). Lise öğrencilerinin öznel iyi oluşlarını yordayan bazı değişkenler. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Chan, Y. K. ve Lee, P. (2006). Network size, social support and happiness in later life:a comparative study of beijing and Hong Kong. *Journal of Happiness Studies*, 7, 87-112.
- Chou , K. (1999). Social support and subjective well-being among Hong Kong Chinese young adults. *The Journal Of Genetic Psychology [J Genet Psychol]*, 160 (3), 319-331.

- Cihangir-Çankaya, Z. (2005). Öz-belirleme modeli: Özerklik desteği, ihtiyaç doyumu ve iyi olma. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Csikszentmihalyi, M. (2005). *Akış-Mutluluk Bilimi* (çev. Kunt Akbaş). Ankara: HYB Yayıncılık.
- Csikszentmihalyi, M. ve Schneider, B. (2001). Conditions for optimal development in adolescence: an experiential approach. *Applied Developmental Science*, 3, 122-124.
- Cüceleoğlu, D. (2006). *İçimizdeki Çocuk*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Damarlı, Ö. (2006). Ergenlerde toplumsal cinsiyet rolleri, bağlanma stilleri ve benlik kavramı arasındaki ilişkiler. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Darling, N. ve Steinberg, L. (1993). Parenting style as context: Integrative model. *Psychological Bulletin*, 113(3), 487-496.
- Diener, E. (1984). Subjective well-being. *Psychological Bulletin*, 95 (3), 542-575.
- Diener, E. (2000). Subjective well-being: The science of happiness and a proposal for a national index. *American Psychologist*, 55(1), 34-43.
- Diener, E. (2006). Guidelines for national indicators of subjective well-being and ill being. *Applied Research in Quality of Life*, 1, 151-157.
- Diener, E. ve Fujita, F. (1995). Resources, personal striving and subjective well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 69(1), 120-132.
- Diener, E. ve Diener, B. (2000). New directions in subjective well-being research: The cutting edge. *Indian Journal of Clinical Psychological*, 27, 21-33.
- Diener, E. Sandvik, E. ve Larsen, R. J. (1985). Age and sex effects for emotional intensity. *Developmental Psychology*, 21(3), 542-546.

- Diener, E., Suh, E., Lucas, R., ve Smith, H. (1999). Subjective well-being: Three decades of progress. *Psychological Bulletin*, 125(2), 276-302.
- Diener, R., Diener, E., ve Tamir, M. (2004). The psychology of subjective well-being. *Journal Article Expert*, 133.
- Dinçer, B. (2008). Alt ve üst sosyo-ekonomik düzeyde lise ikinci sınıfa devam eden ergenlerin anne baba tutumlarını algılamaları ile arkadaşlık ilişkilerinin incelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Eken, A. (2010). Ergenlerin anne-babaya bağlanma biçimleri ile öznel iyi oluş durumlarının sosyal yetkinlik beklentileriyle ilişkileri. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Eraslan, B. (2000). Yaşam doyumları farklı ilköğretim öğretmenlerinin stresle başa çıkma stratejilerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erdoğan, G. (2013). 13-18 yaş obez tanısı almış ergenlerin anne-baba tutumu ve sosyal fizik kaygı ile ilişkisinin normal ergenlerle karşılaştırılması. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ersoy, E. (2013). Ortaokul öğrencilerinin algıladıkları anne baba tutumları ile benlik saygısı ve depresyon düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Eryılmaz, A. (2009). Ergen öznel iyi oluş öçeğinin geliştirilmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(4), 975-989.
- Eryılmaz, A. (2010). Aile yapısı ergeni mutlu eder mi? *Aile ve Toplum*, 6(22), 21-30.
- Eryılmaz, A. (2011). Ergenlerin öznel iyi oluşlarıyla aile ortamları arasındaki ilişki. *Aile ve Toplum*, 25, 93-101.
- Eryılmaz, A. (2012). Ergenler öznel iyi oluş düzeylerini, çevreyle ilişkiler aracılığıyla nasıl artırırılar? . *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 11(4), 407-414.

- Eryılmaz, A. (2012). Ergenler öznel iyi oluşlarını anne ve babaları ile ilişki kurmak aracılığıyla nasıl yükseltmektedirler? *Düşünen Adam: Journal of Psychiatry ve Neurological Sciences*, 25(3), 252-257.
- Eryılmaz, A. (2012). Ergenler öznel iyi oluşlarını anne ve babaları ile ilişki kurmak aracılığıyla nasıl yükseltmektedirler? *Düşünen Adam: Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi*, 25, 252-257.
- Eryılmaz, A., ve Ercan, L. (2011). Öznel iyi oluşun cinsiyet, yaş grupları ve kişilik özellikleri. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4 (36), 139-151.
- Fagan, J., ve Iglesias, A. (1999). Father involvement program effects on fathers, fathers figures, and their head start children: A quasi-experimental study. *Childhood Research Quarterly*, 14(2), 243-269.
- Fugl-Meyer, A., Melin, R., ve Fugl-Meyer, K. (2002). Life satisfaction in 18- to 64-year-old swedes: In relation to gender, age, partner and immigrant status. *J Rehabil Med*, 34, 239-246.
- Gander, M. ve Gardiner, H. (2010). *Çocuk ve Ergen Gelişimi*. Ankara: İmge Kitabevi yayınları.
- Haktanır, G. ve Baran, G. (1998,). Gençlerin benlik saygısı düzeyleri ile anne baba tutumlarını algılamalarının incelenmesi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 5(3),134-141.
- Haybron, D. (2000). Two Philosophical Problems in the Study of Happiness. *The Journal of Happiness Studies*, 1(2), 207-225.
- Hefferon, K. ve Boniwell, I. (2014). *Pozitif Psikoloji(çev.T.Doğan)*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Heubner, E., Suldo, S., Valois, R. R. ve Darne, J. (2004). Brief multidimensional students' life satisfaction scale: Sex, race, and grade effects for high school sample. *Psychological Reports*, 94, 351-356.

- Hortaçsu, N. (2003). *Çocuklukta İlişkiler Ana Baba, Kardeş ve Arkadaşlar*. Ankara: İmge Kitabevi.
- İşleroglu, S. (2012). Lise öğrencilerinde öznel iyi oluşun benlik saygısı, sosyal yetkinlik beklentisi ve duyguları ifade etme eğilimine göre yordanması. *yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi*. İzmir: Ege Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Jackson, L., Pratt, M., Hunsberger, B. ve Pancer, S. (2005). Optimism as a mediator of the relation between perceived parental authoritativeness and adjustment among adolescents:: Finding the sunny side of the street. *Social Development*, 14(2), 273- 304.
- Joronen, K. ve Kurki, A. (2005). Familial contribution to adolescent subjective well-being. *International Journal of Nursing Practice*, 11(3)125-133.
- Kapçı, E. ve Hamamcı, Z. (2010). Aile işlevi ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişki: erken dönem uyum bozucu şemaların aracı rolü. *Klinik Psikiyatri* , 13,127-136.
- Karabeyeser, M. (2013). Üniversite öğrencilerinin anne-baba tutumları ve stresli yaşam olaylarına göre psikolojik iyi oluşu. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karatzias, A., Power, K., Chouliara, Z. ve Swanson, V. (2006). Predicting general well-being from self-esteem and affectivity: An exploratory study with Scottish adolescents. *Quality of Life Research*, 15, 1143–1151.
- Katja, R., Paivi, A., Marja- Terttu, T. ve Pekka, L. (2002). Relationships among adolescent subjective well-being, health behavior and school satisfaction. *Journal of School Health* , 72(6): 243- 249.
- Kermen, U. (2013). Üniversite öğrencilerinin ihtiyaç doyumu ve öznel iyi oluş düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Bolu: Abant İzzet Baysal üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kocayörük, E. (2010). Ergen gelişiminde aile işlevleri ve baba katılımı. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 37-45.

- Kocayörük, E. (2012). Öz-belirleme kuramı açısından ergenlerin anne baba algısı ile duyuşsal iyi oluşları arasındaki ilişki. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 24-37.
- Kocayörük, E. ve Sümer, Z. H. (2009). The effects of father involvement training on family functioning and adolescents' peer relations. *Journal of Theory and Practice in Education*, 5(1), 3-17.
- Köker, S. (1991). Normal ve sorunlu ergenlerin yaşam düzeyinin karşılaştırılması. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Korkut, F. (2004). *İyilik Hali Çalışma Kitabı*. Ankara : Anı Yayıncılık.
- Kulaksızoğlu, A. (1985). Ergen aile çatışmaları ile annenin tutumları arasındaki ilişki ve ergenin problemleri. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Kulaksızoğlu, A. (2011). *Ergenlik Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kuzgun, Y. (1972). Ana-baba tutumlarının kendini gerçekleştirme düzeyine etkisi. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi .
- Maccoby, E. ve Martin , J. (1983). Socialization in the context of the family: Parent–child interaction. P. H. Hetherington içinde, *Handbook of child psychology* (s. 1-101). New York: Wiley.
- Mahon, N., Yarcheski, A. ve Yarcheski, T. (2005). Happiness as related to gender and health in early adolescents. *Clinical Nursing Research.*, 14, 175-190.
- McGin, L., Cukor, D. ve Sanderson, W. (2005). The relationship between arenting style, cognitive style, and anxiety and depression: Does increased early adversity influence symptom severity through the mediating role of cognitive style? *Cognitive Therapy and Research*, 29(2), 219- 242.

- Mcknight , C. G., Huebner, E. S. ve Suldo, S. (2002). Relationships among stressful life events, temperament, problem behaviour, and global life satisfaction in adolescents. *Psychology In the Schools*, 39 (6), 677-687.
- Morsünbül, Ü. (2011). Ergenlikte özerkliğin ve kimlik biçimlenmesinin öznel iyi oluş üzerine etkisi. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Myers, D., ve Diener, E. (1995). Who is happy? *Psychological Science*, 6(1), 10-19.
- Myers, D. (1995). *Who is happy?* Psychol Sci, 6:10-17.
- Oktan, V. (2012). Beden imajı ve reddedilme duyarlılığının öznel iyi oluşu yordama gücü. *Eğitim Bilimleri ve Uygulama*, 11 (22), 119-134.
- Özdemir, Y. (2012). Ergenlerin öznel iyi oluşunun demografik değişkenler, ana-baba kontrolü ve ana-baba kabul/ilgisi açısından incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 165, 21-33.
- Özen, Ö. (2005). Ergenlerin öznel iyi oluş düzeyleri. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Özgüven, İ. E. (2001). *Ailede İletişim ve yaşam*. Ankara: PDREM Yayınları.
- Öztürk, M. (2007). *Anne Baba ve Eğitimciler İçin Çocuk Psikiyatrisi* . İstanbul: Uçurtma Yayınları.
- Özyürek, A. (2004). Kırsal bölge ve şehir merkezlerinde yaşayan 5-6 yaş grubu çocuğa sahip anne babaların çocuk yetiştirme tutumlarının incelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Park, N. (2004). The role of subjective well-being in positive youth development. *The ANNALS of American Academy of Political and Social Science*, Vol. 591, No.1, 25-39.
- Prager, D. (1998). *Mutluluk Ciddi Bir Sorundur (Çev).Orhan Tuncay*. İstanbul: Alkım Bası Yayım.

- Proctor, C., Linley, P. ve John , M. (2009). Very happy youths: benefits of very high life. *Social Indicators Research*, 98,519-532.
- Rask, K., Åstedt-Kurki, P., Paavilainen, E. ve Laippala, P. (2003). Adolescent subjective well-being and family dynamics. *Scandinavian Journal of Caring Sciences*, 17 (2), 129-138. .
- Riuttala, E. (2006). Nuorten henkilökohtaisten tavoitteiden profiilit ja subjektiivinen hyvinvointi. *Psykologian Pro Gradu (Thesis)*. Helsingin Yliopisto: Kayttaytymistieteellinen Tiedekunta, Psykologian Laitos, Helsinki, .
- Rosenblum, G. ve Lewis, M. (2006). Emotional development in adolescence. G. A. M.D.Berzonsky içinde, *Blackwell Handbook of Adolescence* (s. 269-289). USA: Blackwell Publishing.
- Ryan, R. ve Deci, E. (2001). On happiness and human potentials: a review of research on hedonic and eudaimonic well-being. *Annual Review of Psychology*, 52, 141-167.
- Ryff, C. (1995). Psychological well-being in adult life. *Current Directions in Psychological Science*, 4, 99-104.
- Santrock, J. W. (2005). *Adolescence*. Boston: McGraw-Hill.
- Schultz, D. P. ve Schult, S. E. (2001). *Modern Psikoloji Tarihi (çev.Y.Asly)*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Seligman, M. E. P. ve Csikszentmihalyi, M. (2000). Positive Psychology: An Introduction. *American Psychologist*, 55(1), 5-14.
- Sezer, Ö. (2010). Ergenlerin Kendilik algılarının anne baba tutumları bazı faktörlerle ilişkisi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1, 1-19.
- Simons, K., Paternite, C. ve Shore, C. (2001). Quality of parent/adolescent attachment and aggression in young adolescents. *Journal of Early Adolescence*, 21,182–203.
- Siyez, D. (2012). *Ergenlerde Problem Davranışlar*. Ankara: Pegem Akademi.

- Steinberg, L. (2007). *Ergenlik*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Tire, Y. (2011). Ön ergenlerde olumlu ve olumsuz mükemmeliyetçilik ile algılanan anne baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tkach, C. ve Lyubomirsky, S. (2006). How do people pursue happiness?: relating personality, happiness-increasing strategies, and well-being. *Journal of Happiness Studies*, 7, 183–225.
- Toprak, H. (2014). Ergenlerde mutluluk ve yaşam doyumunun yordayıcısı olarak psikolojik sağlamlık ve psikolojik ihtiyaç doyumu. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Türkdoğan, T. (2010). “Üniversite öğrencilerinde temel ihtiyaçların karşılanma düzeyinin öznel iyi oluş düzeyini yordamadaki rolü. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Türkmen, M. (2011). Öznel iyi oluşun yapısı ve anababa tutumları,özsaygı ve sosyal destekle ilişkisi bir model sınaması. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Tuzgöl Dost, M. (2004). Üniversite öğrencilerinin öznel iyi oluş düzeyleri. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tuzgöl Dost, M. (2007). Üniversite öğrencilerinin yaşam doyumunun bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 132-143.
- Vaillant, G. E. (2003). Mental Health. *Am J Psychiatry*, 160,1373–1384.
- Vara, Ş. (1999). Yoğun bakım hemşirelerinde iş doyumu ve genel yaşam doyumu arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İzmir: Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- White, J. M. (1992). Marital status and well-being in canada. *Journal of Family Issues*, 13, 390-409.

- WHO. (2005). *Discussion Papers on Adolescence, Nutrition in Adolescence –Issues and Challenges for the Health Sector*. World Health Organization.
- Wilson, W. (1967). Correlates of avowed happiness. *Psychological Bulletin*, 67(4):294-306.
- Yang, A., Wang, D., Li, T., Teng, F., ve Ren, Z. (2008). The impact of adult attachment and parental rearing on subjective well-being in Chinese late adolescents. *Social Behavior And Personality*, 36(10), 1365-1378.
- Yaprak, B. (2007). İlköğretim öğrencilerinin algıladıkları anne-baba tutumunun diskriminant analizleriyle belirlenmesi ve benlik saygısı ile olan ilişkisinin değerlendirilmesi üzerine bir uygulama. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Yavuzer, H. (1996). *Çocuk Psikolojisi*. Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H., Köknel, Ö., Kulaksızoğlu, A., Ayhan, H., Dodurgalı, A., ve Ekşi, H. (2011). Yaygın Anne Baba Tutumları. H. Yavuzer içinde, *Çocuk ve Ergen Eğitiminde Anne Baba Tutumları* (s. 13-39). İstanbul: Timaş yayınları.
- Yetim, Ü. (2001). *Toplumdan Bireye Mutluluk Resimleri*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Yıldız, B. (2002). Aristoteles Etik'inde "Mutluluk ve Erdem". *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yılmaz, A. (2000). Anne baba tutum ölçeği'nin güvenirlik ve geçerlilik çalışması. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 7(3), 160-172.
- Yılmaz, A. (2000). Eşler arasındaki uyum ve çocuğun algıladığı anne-baba tutumu ile çocukların, ergenlerin ve gençlerin akademik başarıları ve benlik algıları arasındaki ilişkiler. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yörükoğlu, A. (1993). *Çocuk Ruh Sağlığı*. İstanbul: Özgü Yayın Dağıtım.

EKLER

EK 1. Kişisel Bilgi Formu

Aşağıda sizin ve aileniz ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Lütfen tüm soruları dikkatlice okuyarak, size uygun yanıtı ifadenin başındaki kutucuk içine bir çarpı (X) işareti koyarak belirtiniz.

Zaman ayırdığınız için teşekkür ederiz.

1. Ad Soyad :
2. Cinsiyet : ☐ Kız ☐ Erkek
3. Doğum Tarihiniz : / /
4. Okulunuzun adı :
5. Sınıf : ☐ 9. ☐ 10. ☐ 11. ☐ 12.

EK 2. Anne Baba Tutum Ölçeği Örnek Maddeler

Lütfen aşağıdaki soruları kendi anne ve babanızı düşünerek dikkatle okuyunuz. Aşağıdaki durumun anne ve babanızın davranışına ne kadar benzediğini ayrı ayrı düşünün. Eğer

TAMAMEN BENZİYORSA 4;

BİRAZ BENZİYORSA 3;

BENZEMİYORSA 2;

HİÇ BENZEMİYORSA 1; kutucuğu yuvarlak içine alınız.

		HİÇ BENZEMİYOR	BENZEMİYOR	BİRAZ BENZİYOR	TAMAMEN BENZİYOR
1	Herhangi bir sorunum olduğunda, eminim annem ve babam bana yardım ederler.	(1)	(2)	(3)	(4)
5	Annem ve babam bazı konularda sen” kendin karar ver” derler.	(1)	(2)	(3)	(4)
9	Annem ve babam benden bir şey yapmamı istediklerinde, niçin bunu yapmam gerektiğini de açıklarlar.	(1)	(2)	(3)	(4)
13	Annem ve babam arkadaşlarımı tanırlar.	(1)	(2)	(3)	(4)
16	Derslerimden düşük notlar aldığımda, annem ve babam öyle davranır ki suçluluk duyar ve utanırım.	(1)	(2)	(3)	(4)
18	Annemi ve babamı kızdıracak bir şey yaptığımda, onlarla birlikte yapmak istediğim şeyleri yapmama izin vermezler.	(1)	(2)	(3)	(4)

EK 3. Ergen Öznel İyi Oluş Ölçeği Örnek Maddeler

		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Katılıyorum	Tamamen kat- ılıyorum
1	Ailem beni destekler	()	()	()	()
5	Sevdiklerimle yan yanayım	()	()	()	()
8	Arkadaşlarımla beraber vakit geçiririm	()	()	()	()
11	Hayatı doya doya yaşarım	()	()	()	()
14	İnsanlara karşı hoşgörülüym	()	()	()	()